This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

PG
1918
.A834
P88

BUHR A

a39015 01816813 1b

Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

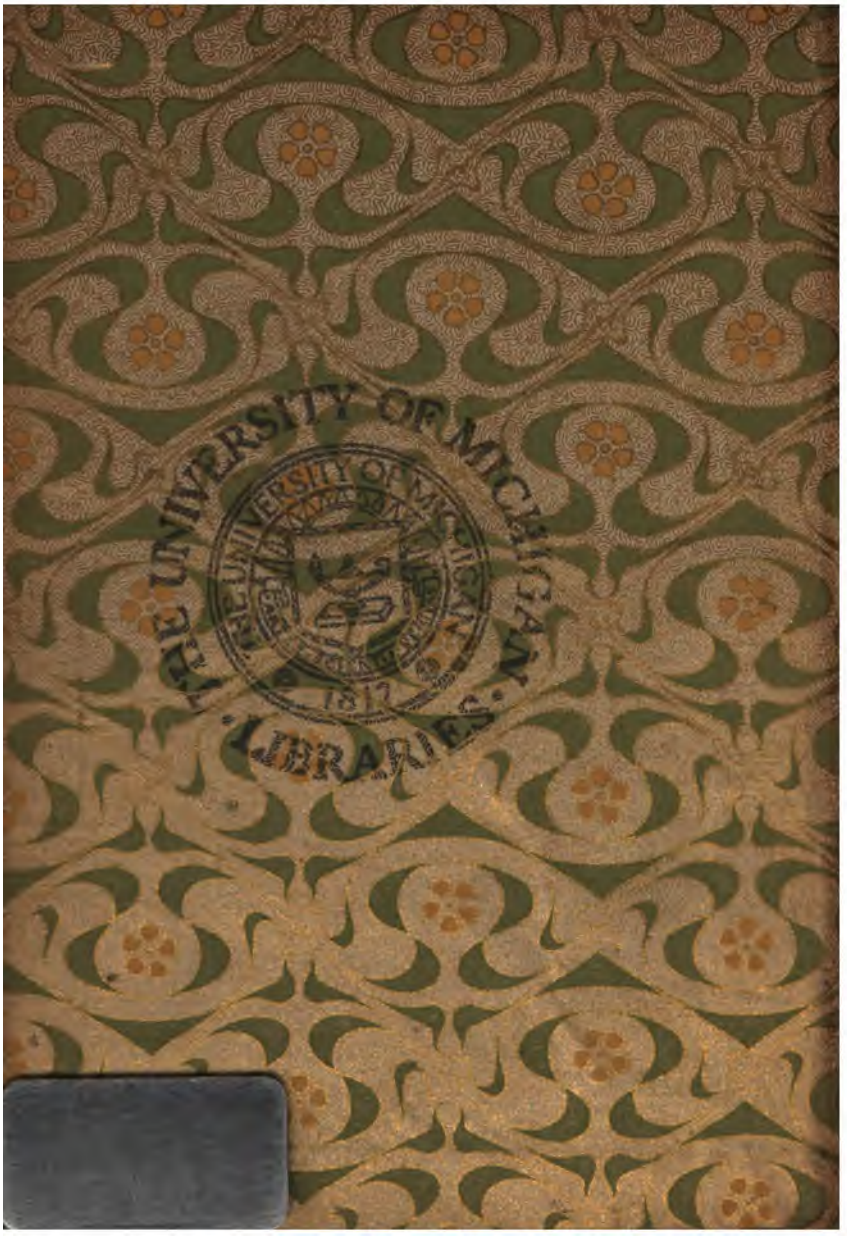
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES

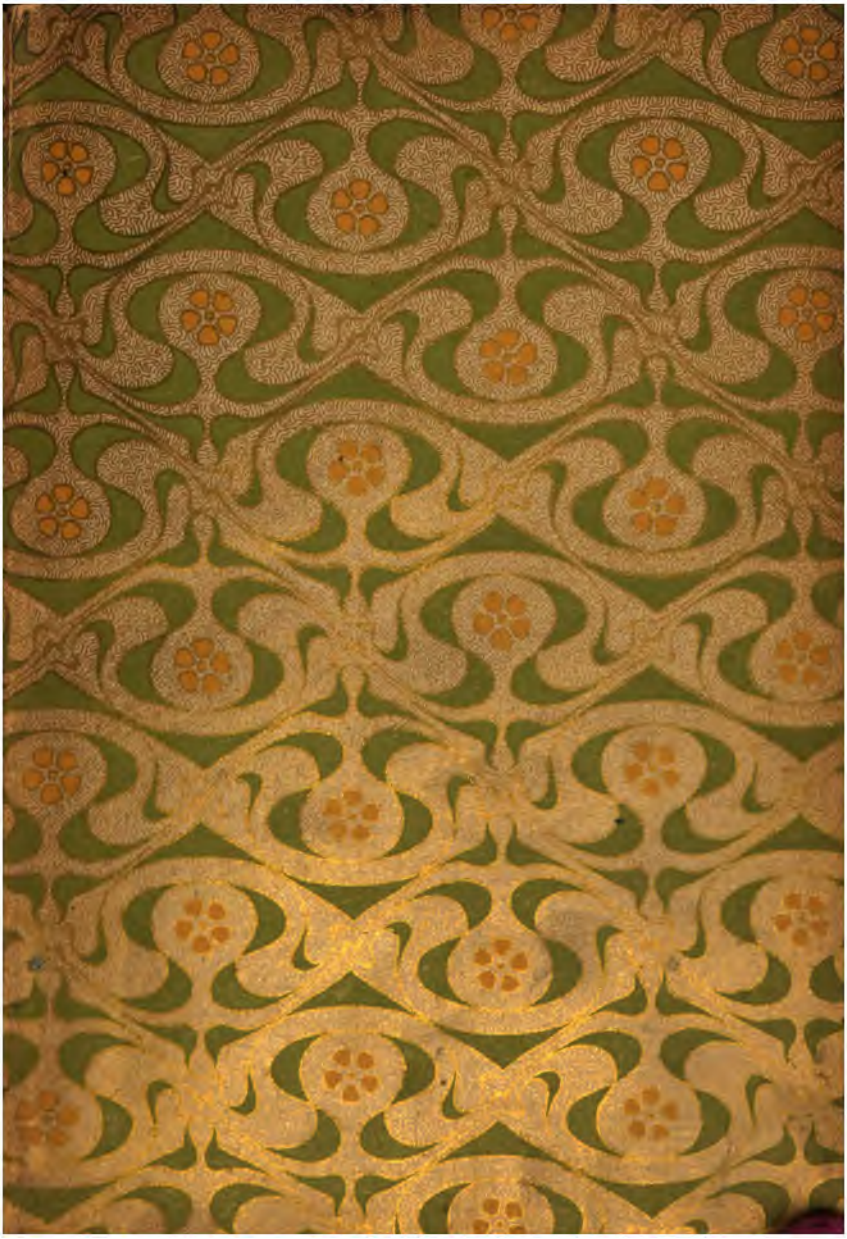

28.5.

84/420

1578
ANNO ÆTATIS LXXI
PRIMVS TRVBERVS
CARNIOLANVS

Aškerc, Anton

PRIMOŽ TRUBAR

ZGODOVINSKA EPSKA PESNITEV

NAPISAL

A. AŠKERC

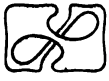

V LJUBLJANI, 1905

ZALOŽILA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG

KOMIS. ZALOGA SLOVANSKE KNJIGARNE

Josip. Gorenjec, Trst.

PG
1918
.A834
P88

NATISNILA IG. PL. KLEINMAYR & FED. BAMBERG

1001652-235

V SPOMIN
BLIŽAJOČEMU SE ŠTIRISTOLET-
NEMU JUBILEJU
TRUBARJEVEGA ROJSTVA

PROLOG.

Vstani iz vekóv minulih megle,
živ prikaži tu se pred menoj
ti, ki dolgo te že iščem željno,
javi se mi, naš rojak heroj!

Gledam v daljo, sanjam . . . Zastor sivi
para se, razmiče in delí —
in v obrisih senčnih, negotovih
slike se gibljó mi pred očmi.

In čimdalje bliže in jasneje
vidim pisani prikaznij ples . . .
In sedaj — kdo stopa sam pred mene?
Ali tí si, Trubar Primož, res?

Tí si! . . . Pod visokim belim čelom
bliska se očij ti živih par . . .
Evangelj slovenski nosiš v desni,
in odeva dolg te črn talar . . .

Ko svetnik z ozarjenim temenom
tak stojiš visoko pred menoj . . .
In čimdalje gledam te zamišljen,
večji se dozdeva lik mi tvoj.

Kdo je velik? Kdor z glavój se jasnoj
dviga nad površje svojih dnij;
kdor obzorje premotri široko
z bistrimi sokoljimi očmi.

Kdo je velik? Kdor rojakom svojim
kaže pot iz sužnjega mraku
v solnca in svobode domovino
z bakloj plamenečoj brez strahu.

Kdo je velik? Kdor svoj čas izpolni,
kdor življenja vso žrtvuje moč
idealom in najvišjim ciljem,
dokler smrt ga ne zagrne v noč . . .

Ti si tisti velikan! Med nami
prvi bojeval si sveti boj
za svetlobo in vesti svobodo —
in ves narod šel je za teboj.

Pal z orožjem v roki si sred boja,
predno zmage je napočil dan . . .
Mi orožje smo pobrali tvoje —
in slovenska knjiga ta je bran.

Ali «evangelj» ni knjiga naša,
«Sveto pismo» in «postila» ni . . .
Spremenila se ji je vsebina
knjigi tvoji do današnjih dnij.

Časa drugega smo mi sinovi!
Misli druge mislijo glavé
naše, srca čutijo drugače,
usta nam drugače govoré.

Samo v svojo moč mi epigoni
tvoji danes še verujemo;
ne za dogme, nego za spoznanje,
za resnico se vojskujemo.

Ali danes še vihrá med nami
in nas navdušuje prapor tvoj,
in v imenu tvojem, Primož Trubar,
mi korakamo v veseli boj . . .

Zlata zarja ti obseva glavo
ko svetniku . . . Ali kaj je to?
Glej, iz temnega ozadja plava
že vrstnikov tvojih sto in sto!

Pisan roj! Tu plemiči in kralji,
tam duhovniki prihajajo . . .
In slovenski kmetje v trumah gostih
na bojišču širnem vstajajo . . .

Tu soborci tvoji, tam sovragi!
Hej, kako oživlja se mejdan
pod pogumnim poveljništvom tvojim!
Jaz pa gledam ta veliki san . . .

Dedov naših dramo gledam krasno,
polno mlade smelosti, močí —
boj slovenskega duhá junaški
iz nočí za luč bodočih dnij . . .

PRIMOŽ TRUBAR

«Lubi Slouenci!

Mi smo, Bug uei, dosti smishluuvali skakuomi puhstabi to nasho bessedo bi mogli prou, po tei ortografy shtaitnu inu sastopnu pissati . . .»

Iz Trubarjevega predgovora k evangelju sv. Matevža (l. 1555.).

«Denn vns vnd meniglich iſt bewuſt, daß vor vier vnnd dreiſſig Jaren kein Brief oder Regiſter, vil weniger ein Buch in vnſerer Windiſchen Sprach zufinden war . . .»

Iz Trubarjevega predgovora k njegovemu Novemu testamentu (l. 1582.).

«Vi, fary inu menihi, is Boga . . . shpot delate . . . nega slushbe . . . na malikovane preobrazhate . . .»

Trubar, «Catechismus s dveima islagama . . .» (str. 205) (l. 1575.).

«Pringt die pawern an, dass sie ire kinder windisch lehrnen lesen . . .»

Trubar v pismu «an die herrn H. Kisel, L. Budina etc. zu Laibach.» (Urach, 1561. l.)

I

Pomlad je prišla zlata k nam, pomlad!
Na jugovih je priletela krilih
kar iznenada, tiho v kraje naše.
In koder doteknila se je tal
z nogami svojimi čarovnimi,
zazelenele trate so in loke
in s cvetjem pisanim so se pokrile.
Z rokój mogočnoj odgrnila je
z nebá oblakov zastor črnosivi
in solnca zasijal obraz je svetli,
in svet je pod njegovimi pogledi
gorečimi predramil se iz spanja . . .
Življenja jek povsod odmeva glasni
po gorah in dolinah. Vse stvari
začutile trenutek so veliki:
pomlad je prišla zlata k nam, pomlad!

Pomlad prečarala je tudi morje.
Prekrasno lice Adrije ponosne,
ki zimski ga vihar izpačil često

v čemerne, temne je in jezne gube,
kako prijazno se leskeče zdaj
pod solnčnimi poljubi dan na dan!
Kako sanjavo ziblje se in giblje
ko bujnoudna mlada Benečanka
zelenomodra Adrija, kedar
pomladnji veter boža ji telo . . .

Nad Trstom danes solnce iz višav
pripekalo gorkó je nenavadno.
Sedaj se bliža morju sinjemu
goreča zlata krogla. Še trenutek —
in potopí v valovih se njegovih.

Na vrtu svojem pod košatoj lipoj
sedi na klopi stari škof Bonomo.
Molitvenik leži pred njim zaprt
na mizici kamniti in preprosti.
Vladika pa ozira se, ozira
z višine preko mesta dol zamišljen.
Pomlad v pristanu tudi je tržaškem.
Ko bele čajke gugajo se ladje
po luki. Jadra se napenjajo
ko ptičje perutnice. Tu in tam
leti katera barka od obali
po gladkem hrbtu morskem v daljni svet.
In ribiči pojo vesele pesmi,

izpirajo, popravljajo si mreže;
in drugi solnčijo se po nabrežju
al poležavajo po čolnih svojih . . .

Od morja je zapihal veter svež,
hladeč razbeljeno zidovje mestno.
Večerni piš dé dobro tudi škofu.
Odkrije se. Po ramah vsipljejo
lasjé se mu srebrni. Z dolgoj bradoj
poredno poigrava se mu sapa.
Že jemlje v roke knjigo — kar za hrbtom
od katedrale, od palače sem
zasliši šum korakov, in ta hip
duhovnik mlad, širokopleč, krepàk,
oblečen v črn talar, stoji pred njim.

«Ti, Trubar?! Dobro došel! Sem prisedi
na moji strani! Kaj je novega?
No, danes pel tvoj zbor je zopet krasno
pri maši, in seveda, Primož, ti
med pevci mojimi si bil najboljši!
Težko te bom pogrešal, prav težkó!
Pa kaj se hoče! Takšno je življenje
in takšen našega svetá je tok.
Od doma mora sin, ko je dorasel;
poskušat mora iti svojo moč,
učiti in boriti mora se . . .»

Na mizo gledal je duhovnik mladi
z obličjem resnim in zamišljenim.
Po strani ga motril je škof Bonomo
z nekakim zadovoljstvom in veseljem
očetovskim, saj diskantist kaplan
njegov v resnici lep je bil mladenič.
Izpod obrvij zrlo mu očij
je dvoje duhovitih in živahnih.
Kostanjevi lasjé so padali
s temena mu, obraz je zagoreli
obrobljala mu prva rusa brada.

Globoko vzdihne Trubar, in poljubi
vladiki staremu rokó koščeno.
Obriše solzo si, ki na skrivaj
kanila mu po licu je, pa reče:
«Prihajam po slovó, častiti škof!
Pač težje nego Vam ta hip je meni.
Vi bili ste mi pravi dobri oče . . .
Kar pomnim, bil sem siromak na svetu.
Še deček sem ostavil rojstno vas,
preljubo, tiho Rašico in svojce —
pa hajd na Reko v prve male šole!
Od tam sem prišel v nemški Solnograd.
Potem sem romal na cesarski Dunaj.
Študent slovenski bil sem Vam ubog
v latinskih šolah, da se Bog usmili!

Tri dobre vendar imel sem rečí:
izvrstni svoj želodec, bistro glavo
pa pevsko grlo. S petjem svojim služil
sem kruha si po hišah dunajskih.
In pesmi moje, dobri moj vladika,
so naklonile meni milost Vašo . . .»

«Ne samo petje tvoje, ljubi Primož,
no tudi čisti tvoj značaj, življenje
pošteno tvoje in pa tvoja pridnost!»

««Bilà je zame sreča, da tačas
na Dunaju ste škofovali Vi.
Kako še živo pomnim tisti dan!
To bilo je pred leti petimi.
Večer novemberski bil pust je, mrzel.
Na Štefanovem trgu pred palačoj
škofijskoj stal ubog študent je mlad
v ponošeni obleki tam pa pel.
In ko dopel je svojo sveto pesem,
odprlo se je okno na palači
in škof pomignil s svojoj je rokój
dijaku pevcu, k sebi ga pozval —
dijak pa se je pisal Primož Trubar . . .
In ko ste preselili se nato
še tisto leto dol v naš južni Trst,
s seboj ste vzeli bili me. Do danes

vzgojitelj bili moj ste in učitelj!
In letos pomazilili ste me
za svečenika, preskrbeli mi
pastirsko prvo službo v daljnem Celju.
Kako se naj zahvalim Vam dostojno?«

«Zahvala, Primož, ti si meni sam!
Kako vrtnarju svojemu drevo
naj zahvaljuje se za skrb in trud?
Ne s sadjem svojim zdravim in obilnim?
Ni žal mi truda, moj duhovni brat,
ki imel sem vsa leta ga s teboj.
Nekdanji pevec zdaj je svečenik.
In česar potrebuješ za začetek,
to znaš. Poznaš krščanski nauk ves
in v Svetem pismu si povsod doma.
V retoriki cerkveni si izurjen.
Jezikov si naučil se koristnih.
Slovenec si in govoriš po laški,
hrvaški, nemški ter latinski znaš . . .
Vos estis mundi lux et terrae sal!
Če svečenik si, bodi ljudstvu svečnik
in sveti mu z izgledi dobrimi!
Med tujce ne, med brate pojdeš svoje.
In ljudstvo svoje ljubiš, kakor vem.
Na tečno pašo istine, kreposti
boš vodil čredo svojo, a odganjal

ko Jezus v evangelju nekedaj
od črede svoje s palicoj pastirskoj
volkove samopašne in požrešne;
preroke krive boš pobijal vedno,
boril se za resnico in pravico,
pa naj črtijo te nevedneži,
pa naj preganjajo te farizeji
in zlobneži ti naj grozijo s smrtjo!

— — — — — — — — — — —

Ćas naš je resen. Star sem že, a čutim,
da res poraja doba nam se nova.
Veš, prav tako je kakor zdaj spomladi.
Vetrovi sveži so zapihali
od vseh stranij in starih časov zima
umiče se. Led poka, sneg kopní.
Obnebje je oblačno čestokrat.
In bliski švigajo, vihar razsaja,
a stanovitnega še ni vremena.
Bog ve, kaj porodi zmešnjava občna . . .
V Italiji so vstali iz grobov
pisatelji paganski in njih duh
koraka zmagovito po Evropi.
In ni me sram povedati, jaz sam
visoko čislam pesnike latinske
in grške duhovite klasike.
Ej, proti njim smo mi še vsi barbari!
Od vzhoda tam, od starega Bizanca

razliva pa povodenj se osmanska
podirajoča cerkve in kraljestva,
razrušajoča in požigajoča
krščanska mesta. Kdo ustavi nam
naval razbojnikov, Turčinov divjih?
Kdaj domovina bo imela mir
pred silovitimi neverniki? . . .
In ljudstvo naše, prej tako pokorno
oblastim svojim, punta se predrzno.
Pomiril ni se še slovenski kmet
izza ustanka zadnjega. Na tihem
še tli osvete iskra pod pepelom.
In neki dan spet bukne gneva zubelj.
Gorjé tedaj grajščakom in gosposkam!
No, ljudstvo tlačiti se več ne dá,
o stari pravdi poje pesem svojo.
Ni to li zopet nove dobe znak? . . .
In kaj godi tam gori se na Nemškem?
Menih odpadli, smeli Martin Luter,
poziva v boj rojake proti Rimu!
In nemška vojska puntarja meniha
narašča dan na dan, in milijone
soborcev štel bo kmalu apostat.
In cerkev naša starodavna rimska?
Zaspane svoje mane si oči.
Pripravljena ni bila na napad.
Ves zbegan tabor je katoliški.

In meni se dozdeva, papež sam,
naš vojskovodja, je izgubil glavo . . .
Vse meša se okoli nas po svetu.
Pomladno vreme, jeli, dragi Primož?
Kaj izvali iz kaosa se tega,
ti videl bodeš, ti še doživiš!

— — — — — — — — — —

Glej, tam-le v luki ladjo, ki odhaja!
Ko ptica je peruti bele svoje
razpela vetru jadra velikanska.
Iz mirnega pristana plava v svet
poguma polna. Marsikak vihar
na morju pričakuje jo nevarnem.
Tako odhajaš ti od mene, Primož,
na ocean življenja mlad mornar.
In, dragi brat, v nevihti dandanašnji
mornarju treba pač, da cel je mož!
In ti si mož, značaj si neomajen,
poštene poti mlad si že privajen,
ki mi nikoli je ne izgrešiš;
vodnice zvezde ti ne izgubiš
izpred očij, in zvezda svetla tá,
ki vodi vselej pravega moža,
prepričanje je tvoje. Tó te vôdi!
Po ravni poti skoz življenje hôdi —
in zadovoljen bode Bog s teboj
in blagoslavljal te bo narod tvoj . . .«

«»Besede Vaše, prečastiti škof,
zapisal sem globoko si v srcé.
Kot talisman ponesem jih s seboj
na Štajersko. Po delu hrepenim.
Ah, smili se mi ljudstvo zapuščeno,
pomagal rad bi mu, pokazal rad
mu kakor Mozes iz puščave pot
v svobode rodovitni Kanaan.
Moč čutim, čutim v vseh jo žilah svojih,
neodoljivo mlado svojo moč,
ki hoče spremeniti se v dejanje.
Orožja — znanja dali ste mi Vi;
v njem uril bom poslej se neprestano,
da ideal svoj uresničim kdaj.
Bom mogel li? . . .«»

«Če hočeš, tudi moreš!
Največja moč na svetu, to je volja!»

Na vrt je padal že večerni mrak,
in Primož Trubar, mladi kapelan,
priklonil se pred škofom je v slovó.
Ta dvignil je nad njim desnico svojo
in blagoslovil ga na novo pot:
«Učenec moj, naj spremlja te Gospod!»
Solzeč se škof šepetal je molitev.
Kako obema težka je ločitev!

II

Po glavnem trgu v Celju starodavnem
stojijo beli kramarski šatori.
Okoli njih se gnete množica
in ogleduje robo pisano.
Trgovci hvalijo blagó naglas
in kmetje vlačijo iz žepov mošnje,
odpirajo jih s skopimi rokami
in štejejo denarje srebrnjake.
Medičar toči tam pijačo sladko
in mladež sreblje jo iz čaš s slastjó.
Tam skregal se je hribovec s trgovcem
in vrgel sukno mu nazaj predrago.
In ko bi trenil, je pristopil Jud
ter mu ponudil z laskavoj besedoj
izza umazane nahrbtne cule —
cenejšega in lepšega blagá.
Tam v kotu fant stoji z dekletom svojim
pa ji kupuje ruto svileno,
uhanov svetlih par kupuje ji

in prstan s kamnom kakor kri rudečim.
Po sredi trga gonijo živino.
To muka, kruli, cvili in rezgeče!
Živahen sejm je danes v Celju, res.
Jesensko solnce z žarki toplimi
z nebá obseva sliko pestrobojno.

Na senčnem vrtu tam pred «črnim grozdom»
ob Graški ulici sedijo pivci.
Krčmar si mane roke zadovoljen.
Že dolgo ni iztočil toliko
ko danes. Komaj jim donaša sproti
na mizo za bokalom nov bokal.
Razgrelo je sejmarje rujno vince,
razvezalo jezike jim okorne.
Razgovor plete se med njimi glasen.

Prvi sejmar.

Hej, to je sejm! Že več let nisem videl
na dan današnji kupcev toliko.
Kaj prišlo je Hrvatov, Nemcev, Lahov!
Kar trgajo za našo se živino.
Prav dobro sem prodal voličke svoje.

Drugi sejmar.

Resnica je! Veš, sosed, tudi jaz
ponesem nekaj si domov dobička;
ko bi le ves ostal pod mojoj strehoj!

A davki, davki! Kmeta molze vse.
In dokler Turek nam ne da miru,
za vojsko gre dohodkov polovica.
Grajščak odira nas za desetino,
in če upreš se, vklenejo te v klado.
In ko so te izstradali po ječah,
ženó te lačnega na trdo tlako.

Tretji sejmar.

Pomagaj, siromak si, če si moreš!
Pa nekaj si pozabil, ljubi boter!
Na cerkev si pozabil! Mašniki
za nas so sila dragi, — takšni namreč,
ki nam pošiljajo sedaj jih škofi
na fare za pastirje . . .

Vsi.

Res je, res je!

Četrti sejmar.

Naš župnik, na primer, kaj mislite,
nedeljo za nedeljo bere nam
le tisto tiho mašo. Evangelj
prevaja sproti nam iz mašnih bukev.
Namesto pridige pa nam oznanja
le biro svojo kar izpred oltarja.
Na leco si ne upa tolsti mož;
podrla bi nemara se pod njim . . .

Peti sejmar.

Kaj župnik vaš! Lahko ste zadovoljni.
Rojak je vaš in z vami govorí
v jeziku maternem. A naš je Nemec!
In kadar bere sveti evangelj,
vsa smeje cerkev godlji se njegovi
slovensko-nemški. To je služba božja!

Šesti sejmar.

Naš fajmošter pa črn je neki Lah.
In lepo mlado ženko vam ima
pa kup otrok, hahahaha! Za nas
ne briga se veliko. Ne uči nas,
pa tudi nas ne zmerja. Ne utegne!
Hihi, naš fajmošter, gospod Džovani
in pa njegova kuharica Mica!
Lep par, prijatelji, lep par! No, pijmo!

Sedmi sejmar.

A vi Celjani menda ste srečnejši.
Pred svetim Maksimilijanom davi
vse trlo se meščanov je in kmetov,
ki silili so v cerkev k opravilu.
Pri vratih sem postal bil radoveden
in pridige celo ujel sem kos.
Govoril je slovensko mašnik mlad.
Odkod je prišel k vam ta beli vran?

Ta mladi pridigar gospod je Primož
in piše se za Trubarja, da veste!
Pri nas kaplan je šele leto dnij
in vse ga čisla, ljubi, obožava.
Učen je in goreč. Beseda naša
iz ust mu teče kakor laško olje.
Poslušati ga nam je prava slast.
Vse Sveto pismo menda zna na pamet.
Tako govoril v Celju ni še nihče.
Sam Bog ve, v čem je pravzaprav prečudna
njegovih pridig moč. Če govori,
ne slišim le besed iz ust njegovih,
jaz tudi čutim, veste, v srcu čutim,
kar ta duhovnik mladi govori.
In zdi se mi, da gleda mi v dno duše
in ve za grehe moje in slabosti.
Pa ne da bi me zmerjal in obsojal
na pekla dno gorečega ko drugi —
naš dobri Primož dviga me le k sebi,
tolaži me, z usmiljenoj rokój
mi kaže sam rešilno pot pokore . . .

In za bokalom vina nov bokal
prihajal je na mizo. Dobre volje
so kmetje, in čimdalje, tem glasneje
prerešetavajo današnji sejm,

visoke davke in grajščake svoje
pa desetino in duhovščino,
pa turške boje in pa Trubarja,
gorečega kaplana celjskega . . .

* * *

V nadstropju prvem stare hiše svoje
ima lekarnar Klaus nocoj spet goste.
Prijatelja sedita pri večerji
mu dva. In jeden je baron Ungnad,
glavar grofije celjske, vicedom —
a drugi gost kaplan je Primož Trubar.
Veselo sveče razsvetljujejo
omizje imenitno v nizki sobi.
In gospodinja z mladoj hčerkoj Barboj
se trudita postreči gostoma
z vsem, kar premore kuhinja in klet.

Zvenčijo polne čaše v pozno noč.
In reče vmes se marsikaka modra.

«Ad multos annos, capellane Prime!» —
napiva mu Ungnad — «še dolgo let
ostanite pri nas, in ljudstvo naše,
pri moji duši, izpregleda končno,
kaj evangelj je in kaj prazna vera!»

««Resnico govori gospod baron,
moj ljubi Primož!»» pritrdi lekarnar —

«‹ti naš si prerok in ti up si naš!
Spoštujejo te pametni ljudje,
a če črtijo te bedaki, no,
ponašaj se pa — hodi svojo pot!
Mi vemo, da je ta edino prava.
Tovariši te gledajo po strani,
ker ljudstvo hodi le poslušat tebe
tja k Maksimilijanu. V farni cerkvi
pa govoré pred praznimi klopmi.
Zavist, prijatelj, to je huda strast.
Zato nazivajo te krivoverca.
Ni bil li farizejem in pismarjem
sam Kristus krivoverec svoje dni?
— — — — — — — — — —
Gost v hiši moji nisi prvikrat.
In kadarkoli prideš, si mi ljubši.
Poznam te, Trubar. Kremenit značaj
si. Čislam te in ljubim dolgo že
ko svojega prijatelja. Mi vsi
smo tvoji, tvojega mišljenja, brate!
Sami smo med seboj in stene té
izdale niso še pomenkov naših
nikoli in nikomur. Vodi nas
in mi korakamo za tabo vsi,
makari skoz nevihto in vihar! . . .›»

«Prijatelji, jaz mislim» — pravi Ungnad —
«da škof ljubljanski, modri Krištof Ravbar,

vrednost priznava Vašo, dragi Trubar!
Glas o govorniškem talentu Vašem
dospel je tudi njemu do ušes.
Zvoniti slišal nekaj sem nekje,
Celjanom pa utegne biti žal,
če uresniči se, kar pravijo,
da pridete v Ljubljano. V stolno cerkev
poklicati Vas bojda hoče škof . . .»

Vsa družba je umolknila osupla
po teh besedah vicedomovih,
in vsi otožni so ozrli se
na Trubarja, ki tudi sam je nem
in resen gledal pred seboj na mizo.

«Somišljeniki!» — zdaj spregovori —
«vem, da me ljubite, in hvala vam!
Rad sem med vami, in če obistini
se, kar je slišal naš gospod baron,
težko zares bi ločil se od Celja . . .
Učiti ljudstvo — to poklic je moj.
In kaj pač naj učim, če ne resnico
in pa ljubezen! Ako prosi hleba
slovenska srenja me, naj dam ji kamen?
In če sam vidim z jasnimi očmi,
al nisem dolžen, da pokažem drugim,
kod vodi prava pot iz teme zmot?
Gorjé jim pa, če slepce vodi slepec!

Največje zlo med našim dobrim ljudstvom,
studenec kalni, iz katerega
izvira toliko nesreč na svetu,
nevednost je, neizobraženost!
Oh, ko bi vedelo omizje slavno,
kaj vse izkusil sem to kratko dobo,
odkar pastir duhovni sem med vami!
Ljudje imajo me za čarovnika,
ne za vodnika in učitelja.
No, jeden hoče, da mu zagovarjam
modrasov vgriz strupeni, drugi pa,
da volčič bi mu zvračil v kravjih parkljih.
In tretjemu tam dvignem naj zaklad
z molitvami. Četrti spet bi rad,
da čuvam njivo in vinograd mu
pred točoj in nevihtoj. Čarovnice
preženem z blagoslovljenoj vodój
naj iz oblakov. Petemu čudaku
obsedel ženo bojda je hudič,
in jaz naj molim krepek eksorcizem,
da ženka ozdravela bi božjastna . . .
In šesti hoče, da mu za denar
naj čitam mašo in zakaj? Zato,
da bi sovražnik mu poginil kmalu!
Nedavno prišla k meni je kmetica
pa pravila mi z glasom je skrivnostnim
o čudesu velikem. Zraven hiše

tam blizu celjskega gradu stoji
visoka smreka in na smreki tej
o mraku prikazuje se — o, čujte
in preveč se ne smejte mi nikar! —
ji sama Mati božja, ki želí,
da cerkev romarska se tam sezida!
Kmetica ta je namreč krčmarica.
In kmalu bil na čistem sem, zakaj
bi žena rada, da pred pragom njenim
bi zbirali se romarji pobožni
ter pili njeno vino. A sleparko
zaslepljeno poučil sem, nato
pokazal sem ji vrata. Hahaha!
Ne, ne, prijatelji, to ni za smeh!
Rojaki moji so in bratje moji . . .
Moj cilj je jasen. Le resnica čista
nas more rešiti. In kar na njivi
krščanske vere prave evangeljske
primešalo se ljulike je zmot,
to mora se popleti iz pšenice! . . .
Očí odpreti hočem jaz rojakom,
da vidijo, da sije solnce božje!
Jaz hočem, da spozna Slovenec tudi,
pokaj ustvaril glavo mu je Bog . . .
Tó hočem! Čakajo me borbe. Vem.
A ne bojim se. Pride naj karkoli,
pripravljen sem na boj za narod svoj!«

Razgrel se je kaplan Maksimiljanski.
Oči navdušene so plamenele
in bliskale se mu izpod obrvij
in tresla skoro se mu je desnica,
ko za kozarec zopet je prijel,
da trkne z družboj, ki očarana
poslušala izpoved je njegovo.

Pod vtiskom silnih besedij preroških
zavladala tišina je slovesna.
In Klaus, njegova žena in baron
Ungnad — vsi gledajo zamišljeni
v kaplana Trubarja razvnetega.
Najgloblje pa zamaknjena je vanj
lekarnarjeva šestnajstletna hči,
prelepa Barba s črnimi očmi.

III

Ljubljana koplje v jútranjem se solncu.
Nedelja je, prelep poletni dan.
Sam zrak, se zdi ti, danes je drugačen
ko drugikrat ob delavnikih težkih.
In kogar srečaš, vsakdo je oblečen
po pražnje, in z oblekoj svojoj hodnoj
je vrgel s sebe jarem včerajšnji,
saj danes je nedelja, dan Gospodov,
svobode dan, počitka in veselja!
Z zvonikov se oglašajo zvonovi.
Zdaj tu, zdaj tamkaj zapojó vabeč
z ubranoj pesmijo k molitvi ljudstvo
in spremljajoč obrede mašne v cerkvah.

Iz lične cerkve svete Lizabete
v Špitalski ulici se vsiplje baš
meščanov gosta pestra množica.
Minula ravnokar je služba božja.
Po tesni ulici se gnete ljudstvo
in tu pa tam se zbira znancev gruča.

Zakaj prav danes živo je tako
na cesti tej in kaj tako naglas
ljudje se razgovarjajo gredoč?

Zdaj stopila s cerkvenega sta praga
deželni tajnik Klombnar in prijatelj
njegov, ugledni mestni svetnik Pregelj.
In komaj se pokrije zunaj Pregelj,
pa reče: «Jeli, to je pridigar
ta Trubar! Takega doslej nikjer
še nisem slišal! Mestni svet ljubljanski
lehkó ponaša s svojim se kaplanom,
in ni mu treba biti žal zato,
če cerkvico prepustil mu je to-le,
kjer danes pridigal je prvikrat.»

««Ubogi Krištof Ravbar! Kaj pomaga,
če škof ljubljanski je in pa pastir
dežele kranjske! Ta-le mladi Trubar
vso zmeša čredo mu katoliško,
in predno mine leto dnij, boš videl,
ovác preskoči dobra polovica
v hlev luteranski k njemu radovoljna.
In stari škof kesal se bo še bridko,
da Primoža poklical je iz Celja . . .»»

«Veš, kar se mene tiče, moram reči,
da protestant sem že od nog do glave,

odkar poslušat hodim Trubarja.
Popolnoma pridobil me je zase.
In, stavim glavo, vsi Ljubljančani,
ki slišali so danes z nama vred
prelepo pridigo, so izgubljeni
za škofa Ravbarja . . . Poglej, tovariš,
še zmerom se valí iz cerkve ljudstvo,
in vsem pozna na licih se veselje,
ki vliva v dušo ga ta nova vera!»

Počasi stopala sta proti mostu,
kjer stale so ob desni in ob levi
kolibe kramarske in kjer naglas
blago ponujali so pisano
zgovorni prodajalci ko na sejmu . . .

«Odpustkar, hoj, odpustkar!» zakričí
za hrbtom Klombnarju in Preglju nekdo.

Tam sredi množice prikaže se
menih, ki z gromovitim basom svojim
namah prevpije kramarje na mostu:
«Le vkup, le vkup, kristjani dragi moji!
Le jedna sama reši vas pomoč
iz strašnih vic — to sveti so odpustki,
ki vam deli jih sveti papež rimski!
In jaz prodajam jih, poslušajte!
Odpustki, hoj, odpustki! Kdo jih kupi?

Sto dnij za groš srebrn, sto dnij, sto dnij!
Odpustki! Prav po ceni, prav po ceni!»

«»Odpustkar, živio, menih odpustkar!»«
iz množice so orili se kriki.
Pri priči so obsuli ga ljudje
gredoč iz cerkve svete Lizabete.
Osupel tolsti je obstal menih,
ne da bi vedel revež prvi hip,
pozdravljajo ga li katoličani,
al dražijo ga zlobni luterani.
Čimdalje bolj narašča množica
okoli njega, on pa sliši krike:

Prvi meščan.

Ná groš ti za odpustek, sveti mož!
Oh, grehov siromak imam poln koš!

Drugi meščan.

Oh, meni tudi! Ná ti groš srebrn!
Od samih grehov že ko vrag sem črn.

Tretji meščan.

Ná groš, pobožni ti, debeli stric!
Jaz tudi se bojim gorečih vic.

Četrti meščan.

Hehe, res, imenitna barantija!
Najboljša v hudih časih je kupčija!

Tvoj papež v Rimu jo razume, da!
Nebeški raj prodaje in Bogá!

Peti meščan.

I, boter, ne zavidaj ga nikar!
Potreben tudi nama je denar.
Pomisli: ženske pa cel kup otrok!
Za košček kruha tucat prosi rok.
Saj veš, kaj so očetovske skrbí!
Velika hiša — no, to šala ni!

Vse vprek kriči in sili se k menihu.
In jeden kaže bosopetcu jezik,
tam drugi vleče ga za kuto, tretji
prijel ga je za dolgo sivo brado
pa smeje se mu in mu kaže norca.
Četrti pa udaril je s pestjó
po hrbtu starega odpustkarja . . .

«O, krivoverci! Bog vas naj kaznuje!»
Med protestanti suče se menih,
vzdihuje, stoče, vpije na pomoč,
da znoj že curkoma mu kaplje s čela,
pa skuša se izmuzniti iz gneče,
uiti splošnemu zasmehovanju . . .

In že od svetega Miklavža sèm
vali ljudij nov tok se proti mostu.
In zdaj je butnil živi val ob val.

«Pustite v miru svetega možá!» —
zasliši se iz vrst katoličanov —
«Vi krivoverci, divji antikristi!»

Na luteranski strani.

Papisti, Rimci! Vi malikovalci!

Na katoliški strani.

Brezverci in Bogá zasmehovalci!

Na luteranski strani.

Kaj, za odpustke pamet ste prodali?!
Rim roga vam se in se z vami šali!

Na katoliški strani.

Odpadniki pregrešni! Vi pagani!

Na luteranski strani.

Duševni sužnji vi zaničevani!

Na katoliški strani.

Vi puntarji, predrzni prekucuhi!

Na luteranski strani.

Vi vseh trinogov hlapci dolgouhi!

Na katoliški strani.

Vi zdražbarji in vi podpihovalci!

Na luteranski strani.

Komedijanti smešni! Vi hinavci!

Na katoliški strani.

Divjaki ste!

Na luteranski strani.

In vi bedaki!

Na katoliški strani.

Reve!

Na luteranski strani.

Vi strahopetne, bojazljive šleve!

Na katoliški strani.

Na boj!

Na luteranski strani.

Pa si zavihnimo rokave!

Na katoliški strani.

Poskusimo, kdo trše ima glave:
katoličani ali luterani!

Na luteranski strani.

Hej, na korajžo, bratje, someščani!

In boj se vname, prvi ljuti boj
med protestanti in papisti. Glej,
kako žaré obličja jim razgreta!

Kakó grozijo, mahajo s pestmí!
Kako vihtijo palice po glavah,
in težke padajo že batine
po hrbtih križem kražem ko po taktu,
da vse kadi se . . . Ženske vpijejo
in vijejo z rokami, in otroci
kričijo in bežijo plahi v stran.
V zmešnjavi pa pobegnil je menih
odpustkar neopažen, ves zaprašen
in s habitom raztrganim, ves kuštrav
in pa z bolečim hrbtom v klošter svoj.
A boj divjal je dalje, dokler glave
nabite niso bile in krvave.

IV

«Let dolgih je deset preteklo v večnost,
odkar ostavili ste Celje naše.
Oh, kolikrat želela sem ta čas
Vas zopet videti — in, glejte, zdaj
približali ste znancem se samí!
Zato sem prišla danes Vas obiskat,
gospod častiti Trubar, naskrivaj;
premagati se dalje nisem mogla . . .»

««Bog živi te, predraga Barbara!
Kdo bil bi mislil, da se snideva
kdaj v Loki tukaj! Čudesne so poti,
po kterih vodi vse nas roka božja . . .
Kaj vidim? Ko odhajal sem od vas,
bilà cvetlica si še nežna v popju,
a zdaj si roža bujna, razcvetela!
In lepa si ko tista Sulamit
v visoki pesmi Salomonovi.»»

«Povejte mi, kako se Vam godilo
je v letih teh in kaj ste doživeli?

Iz ljubih Vaših ust beseda živa
mi razodene več ko mrtva črka.
In pisali mi tudi niste često.«

«»To čudna bo povest, preljuba Barba!
Tu sédiva na klop pod jablano!
Pod nama, vidiš, teče bistra Sava,
in kresno solnce tam suši seno
po travnikih. Glej, Trubar vaš je župnik
in kmet obenem. In sedaj poslušaj,
kaj vse pretrpel sem v Ljubljani beli! . . .
O, naglo udomačil sem se bil
v prijetnem in prijaznem mestu kranjskem.
Prijateljev sem štel čedalje več,
somišljenikov sem si pridobival
med ljudstvom in meščanstvom, in sam škof
rad imel me je in me odlikóval,
saj katedrala svetega Miklavža
pretesna bila vsako je nedeljo,
kadar na leci stal sem in govoril.
O, Barbara, ko vedela bi ti,
kako nebeški to je dušni vžitek,
ko vidiš ukaželjno množico
pri glavi glavo zbrano pod seboj!
Veš, zdi se mi, da vidim širno njivo,
baš izorano pred seboj rujavo,
in jaz sejavec sem, ki v brazde sveže

semena meče plemenitega . . .
Tako sejal sem tam resnice seme
nedeljo za nedeljo . . . Neki dan
pokliče k sebi knezoškof me Ravbar.
Pogleda ostro mi v očí — to veš,
da mož vojak bil svoje dni je tudi
ter bojeval se z divjimi je Turki —
pa reče mi z oblastnim glasom: «Primož,
poslej mi pridigal ne bodeš več
v veliki cerkvi moji katedralni!
Častita leca svetega Miklavža
za pridigarje je katoliške,
a ti sedaj si drugi Luter Martin!
Pozabil menda že si na ukaze
cesarja Ferdinanda našega —
čast, slava bodi njega veličanstvu! —
zastran razširjevalcev krive vere.
Lahko bi dal zapreti te pri priči,
pa za sedaj ti rečem samo to:
V škofovski cerkvi mi ne boš sejal
več ljulike heretične! Bog s tabo!»

Nemilostno pokazal mi je vrata.
Potrt sem bil, zares, premagan ne!
In pridigal sem tudi še poslej
v špitalski cerkvi svete Lizabete.
Z veseljem mi odprl bil dver je njeno

svobodoljubni magistrat ljubljanski.
In hudi Krištof Ravbar? Oh, saj on
prebival rajši ti je v Gornjem gradu,
na Dunaju pa pečal se s skrbmí
visokimi državnimi. Ljubljano
prepuščal Lutru je slovenskemu
deset let celih . . .»»

«In naposled kdo
pregnal Vas je iz mesta sem na kmete?»

««Nazadnje se je spomnil Ravbar spet,
da škof je pravzaprav ljubljanski še.
Naščuval proti meni je cesarja
in me prisilil, da otresel sem
ljubljanskih ulic prah bil s črevljev svojih
pa se umaknil semkaj v to tišino . . .»»

«In tukaj srečni ste med kmeti, Primož?»

««Mirú uživat nisem prišel sèm!
Orožje bojno moje ne počiva,
ne rjaví, preljuba Barba moja!
Za mrtvi pokoj Trubar rojen ni!
Za boj se vadim neprenehoma,
za boj veliki, ki me čaka še
v bodočih dnevih v domovini naši.

In prilike je dosti tudi tukaj
za boj z ostudnim zmajem sedmoglavim,
ki praznoverstvo mu ime je grdo
in ki nevednost mu je stara mati.
Odsekaj glavo jedno tej pošasti —
in drugih šest se dvigne proti tebi!
Nekoč napadli kmetje so me v noči,
ko vračal sem po cesti se domov.
‚Nevernik!‘ ‚Krivoverec!‘ ‚Luter Martin!‘
Tako psovali so me zapeljanci
in hteli me celo so se lotiti!
Ubogo ljudstvo! Smili se mi v srce!
Pa reči moram, da sem našel tudi
nemalo bistrih glav, poštenih duš,
značajev moških našel sem odkritih,
ki ljubijo me in so mi udani.
Mož takih najdeš tukaj v moji fari,
na Laškem in v Toplicah ob Savini
in v Radečah prijaznih tam nasproti . . .
Glej, takšno je življenje moje — boj!
Kdor ljubi, ta trpi. In jaz trpim,
ker ljubim ljudstvo svoje, ker želim
osrečiti ga in privesti k luči.
In kadar se borim z nevednostjo
in kadar me preganja zlobni svet,
spominjam se apostolov pogumnih,
ki jih iz kraja v kraj vse žive dni

gonila je usoda, mučenike . . .
In pa še nekoga spominjam se,
ko sam sedim v trenutkih težkih. Tebe
spominjam se in nate mislim, Barba!
Odkar sem spoznal te v domači hiši
in videl te, kako si vsakikrat
s sočutjem zrla name, od tedaj
ne greš mi iz spomina in srcá.
Oči mi tvoje govorijo več
ko vse nališpane besede sladke . . .» »

«Da, ljubim te, veliki vzor moj, Primož!
In če trpiš zarad resnice tí,
še jaz trpim s teboj na tem naj svetu!»

««Čas ni še prišel, ura ni odbila
združitvi najini veseli, Barba!
Dobojevati moram boj poprej,
boj velikanski. Izvršiti moram
nalogo svojo, ki jo nosim v glavi
in v srcu svojem. Glej, naloga tá
ljubezen moja prva je — tí druga!
In kadar dovršim načrte svoje,
tedaj družica moja bodeš, Barba.
Ljubila pa ne bova se na skrivnem
in hlinila ne bova se pred svetom
ko dva, ki jesta prepovedan sad . . .

Pokaj? Kaj ni ustvaril modri Bog
možá in ženo? Vcepil jima ni
ljubezni svoje v dušah stvarnik sam?
Ljubezen tisti močni je stožer,
okrog katerega se suče svet.
Čigavo delo je priroda čista?
In kdo se drzne delo to grditi
ter pačiti naravne zákone?
Kdo sme tajiti vekovečni red,
ki ga zapisal s prstom vsemogočnim
Bog sam je, oče naš in gospodar,
globoko v srca naša, v našo kri!?
Ne! Skrival jaz ne bom ljubezni svoje.
O belem dnevu stopim ti pred lice
pa te poprosim: ‚Pojdi z mano, Barba,
pa spremljaj me po svetu, skoz življenje!'
Očitno bom nazival te soprogo
in vsakomur takrat povem v obraz:
Glej, to je moja žena Barbara!
In rakom žvižgat pojde celibat! . . .«

Seno dišalo je na travniku
in solnce je žarelo na obzorju
in lilo po dolini žar svoj kresni.
Pod strmim bregom je šumela Sava,
jablan pa nad klopjó je šepetala
z zelenim listjem novo si skrivnost

o tihi sreči dveh sorodnih src,
dveh bitij rajsko blaženost čutečih
in po stopitvi večni hrepenečih.
Umolknil jezik je. Le iz očij
zdaj čuvstvo jima sámo govorí . . .

Goreč poljub spojil je jima duši
v zavezo, ki je svet več ne razruši.

V

Svoj god praznuje danes Primož Trubar,
kanonikus ljubljanski v hiši svoji.
Prijatelji so prišli mu častitat,
za mizoj mu sedijo gostoljubnoj:
kanonikus kolega, Pavel Vinar
pa doktor Lenart Mertlic, stolni prošt,
pa Jurij Dragolič, vikar škofijski,
kaplani mestni: Jurij Juričič
Rokavec Gašpar in Andrej Latomus.
Tu tudi sta: pisar deželni Klombnar
in pa meščan ljubljanski, mladi Pregelj.

Veselo trkajo prijatelji
za zdravje godovnjaku s čašami.
Vipavčan sladki jim razgreva srca . . .

«Bog živi, Primož, te, tovariš moj!» —
napiva Trubarju kanonik Vinar —
«In zopet te imamo med seboj!

Veš, bal sem se že zate in za nas,
da več se ne povrneš iz pregnanstva,
iz tiste svoje Loke tam ob Savi!
O, to so bili pač prelepi časi,
ko skupaj sva se trudila obá
deset let celih, dokler tebe ni
odnesla burja tja na Štajersko.
Res, bal sem se, da tam se nam pokmetiš,
da preveč krave boš redil in junce
in premarljivo boš sejal pšenico,
senó kosil in pa otavo sočno —
na stare pa pozabil ideale!
Pa ne zameri! Žalil bi te lahko.
O, kdor za Trubarja se piše, tá
ne izneveri se prepričanju
in ta ne izgubi izpred očij
naloge svoje in načrtov svojih.
In spet si naš tovariš! Škof Kacjanar,
svobodoljubni naš pastir tedanji,
postavil bil te zopet je na svečnik,
s katerega te vrgel bil je prednik
njegov in prejšnji tvoj zaščitnik Ravbar.
Kako zgodilo se je pravzaprav
to čudo v času našem zmešanem,
ko polnijo se ječe krivovercev,
ko na grmadah zopet nam sežiga
kristjane sveta inkvizicija!» . . .

In zazvenčale čaše so peneče.
In stolni prošt, učeni doktor Mertlic,
se vzdigne, ozre z bistrimi očmi
se skoz naočnike po družbi ter
z nekakim tajnopolnim pravi glasom:
»Predragi bratje! Mislim, da smo vsi,
kar nas je zbranih tukaj, jedne misli
in jednega srcá. Zanašam se,
da pač med nami ni ga Iškarjota!
In menim tudi, da med nami nihče
ne ljubi ječ, ne batin, ne grmad!
A če nekoliko svobodneje
spet smemo dihati, komu zahvalo
smo dolžni, bratje? I, nevernim Turkom!
Pred kratkim je obljubil stari cesar
vsem protestantom več svobode verske,
če bodo mu pomagali zato
odganjati Osmane od očine . . .
Pa to že veste! Tega pa ne veste,
kako je prišel spet v Ljubljano Trubar! . . .
To bilo menda je pred dobrim letom.
Tedaj pokliče mene in kolego,
vikarja Dragoliča škof Kacjanar
pred sebe v dvorec na pomenek nujen.
Tam sedel je na mehkem naslonjaču
celsissimus Franciscus, poleg njega
sedela midva sva s tovarišem . . .

‚Povejta mi, gospoda!' — je dejal —
‚kaj naj ukrenem z našim Trubarjem?
Nadarjen mož je to, govornik vrl.
Le škoda zanj, da starih grehov svojih
otresti se ne more! Krivo vero
mi trosi zopet tam med kmečkim ljudstvom!
Razmišljal sem, verujta mi, veliko
in molil zanj pa klical na pomoč
duhá sem svetega, da bi razsvetil
mi pamet, kaj sedaj naj počnem ž njim.
In mislil sem in mislil, in, gospoda,
kaj šine v glavo mi? Pokličem ga
v Ljubljano za kanonika! Kaj ne da,
časti je lakomen nesrečni mašnik.
In ko doseže stópinjo visoko,
nemara s tem si pridobim srcé
njegovo, nase ga priklenem bolje.
In več ne izneveri se mi mož . . .
Kaj mislita o tem načrtu mojem?'

Pogledal naju škof je radoveden
z očmí sokoljimi, prav kakor da
z obrazov najinih bi htel bil brati
nazore najine. Z desnicoj svojoj
igral se je na prsih z zlatim križcem.
Tedaj pa oglasi se naš vikar
in pravi: ‚Vaš ukrep, častiti knez,

je moder, in nobeden diplomat
ne mogel boljše bi postopati!
Res, mojsterska je ta odločba Vaša!‘

Izjasnilo se škofu je obličje
in zadovoljen se je nasmehljal
ter kimal z glavoj svojoj sivolasoj . . .
‚In, doktor vi? Kaj pravite, vi prošt?‘
„Jaz strinjam se popolnoma s kolegom!“ —
nedolžno rekel sem Kacjanarju —
„V Ljubljano spet povrne naj se Trubar,
in vse bo dobro, prečastiti škof!“

In vstal je škof Kacjanar, si oddahnil:
‚Napišite dekret mu, pa še danes!
In brž ko more, naj pripelje se
iz Loke Trubar! . . . Dominus vobiscum!‘

In ko sva stopala po ulici,
kaj ne, tovariš Dragolič, obá
molčala sva od radosti takrat
pa méla si roké, saj borec hrabri,
naš godovnjak se spet povrne k nam! . . .«

In vse omizje trknilo veselo
s kozarci je za zdravje Trubarju,
a škofu rajnemu Kacjanarju
za srečni pokoj in za večno luč . . .

In Trubar prime za svoj vrč pa pravi:
«Prelepa hvala vam, tovariši!
Pomogli meni ste in dobri stvari!
Kaj hočemo? Svoj čisti evangelj
brez záplat tujih, brez primesi krive!
Ubogo ljudstvo naše! Kdo uči
ga? Kdo se briga zanj? Pastirjev ni,
ki bi vodili ga na zdravo pašo!
Slovencu vse je tuje, grad in cerkev!
In mora biti to tako na veke?!
Zakaj bi tudi človek naš ne bral
v jeziku materinem biblije?
Zakaj pač kmet slovenski in meščan
ne smela bi imeti svojih bukev?
Za naše ljudstvo vse: Bogá in zemljo
pa čisto vero in vestí svobodo!
Bog sam je duše moje gospodar.
A kdor duhá mi vklepa v jarem svoj,
sovražnik moj je, ne pa moj voditelj!»

««Tako je, Trubar!»» Vsi objamejo
veseli ga in ga poljubijo . . .
««Mi vsi smo tvoji! Bodi naš vodník,
in kamor hočeš, pojdemo za tabo!
Pa naj Urbanus, naš sedanji škof,
jezí se in repenči kakor hoče!»»
In čaše so zvenčale in zvenčale . . .

In vrata se odpró. Pred družbo vstopi
levit ponižni, Janez Varaždin,
prikloni se pa reče s suhim glasom:
«Premilostni vladika naš, Urbanus
pripeljal se je z Dunaja to uro
in prosi Vas, gospod kanonik Trubar,
da bi nemudoma potrudili
se k njemu v hišo na razgovor kratek!»
In zginil je levit ko duh med vrati.

Spogledali so se prijatelji
in vstali izza mize; za slovó
vsak seže v roko Trubarju po vrsti.
A Pavel Vinar nasmehljá se še
in pravi prijemaje že za kljuko:
«Želim ti sreče! Na grmado menda
ne vrže te še danes Urban Tekstor,
čeprav je strožji, nego bila sta
oba njegova prednika slovita.
Mož hoče biti, zdi se, tudi škof,
ne samo knez in pa uradnik dvorski.
Ej, nova metla pač pometa dobro!
Na svidenje na svetu tem gotovo!
Pa — moja ženka mlada te pozdravlja!» . . .

* * *

V palači svoji, pri pisalni mizi
sprejel je Trubarja škof Urban Tekstor.

«Poklicali ste me, častiti knez.
K uslugam Vašim tu stojim pred Vami!» . . .

«»Pozdravljeni, gospod kanonik Primož!»»
Vzravnal se je, približal se mu škof
z elastičnimi, lahkimi koraki,
nabral obličje v gube je prijazne
ter sedež mu ponudil zraven sebe.

«»Pozval sem Vas in Vi ste danes prvi,
ki ga sprejemam po prihodu svojem.
Saj veste, kakšne vodijo skrbi
me često iz Ljubljane in škofije
na dvor cesarski. Cesar Ferdinand
imeti hoče zmerom me pri sebi.
Ubogi cesar! Koliko preglavic
mu dela vladanje! Zdaj turški boji,
zdaj verske homatije v domovini!
Vse maje se in trese in razpada.
Oh, ljudstvo naše dobro in pokorno
okužil tudi že je Lutrov duh.
Saj veste Vi še bolje nego jaz,
kako preroki krivi že povsod
zavajajo ljudi na pot pogube.
Kaj rečem naj o ljubem mestu našem?
Očitno se oznanja kriva vera
v Ljubljani že po cerkvah nekaterih.
In mašniki katoliški samí

odpadajo že drug za drugim, žal!
Oh, milosten je cesar Ferdinand,
okó zatisne rad, skoz prste gleda
otrokom svojim, in zato trpí
v Ljubljani sami zmoto luteransko . . .
Pa kaj sem hotel reči? . . .«

In tedaj
obtičala beseda je za hip
vladiki v grlu, in v obraz naravnost
pogledal Trubarju je, a nato
mu rekel z glasom spremenjenim: »Primož,
potrdil sem Vas bil za pridigarja
v prestolni svoji cerkvi, kakor veste,
po slavnem svojem predniku Frančišku.
In Vi izpolnjevali v letih teh
svoj posel s tákoj ste gorečnostjo,
da prav zelo potrebni ste počitka!
Utrudila Vas leca je ljubljanska,
tako sem slišal, in da ste bolní,
izvedel sem na Dunaju pred kratkim.
Zato Vas prosim nujno, da čimprej
odidete tjadoli v Šent Jarnej
na faro svojo novo! Na deželi
okrevate gotovo mi počasi.
Predolgo pač živite že v Ljubljani,
a škof Kacjanar, rajni prednik moj,

prehitro bil poklical Vas je s kmetov.
Tu vse Vas nadleguje, in povsod
Vas silijo v ospredje, žalibog!
In to razburja Vas in Vam škoduje!
Počijte si v tišini na Dolenjskem!
Svež zrak tam piha in pomirja živce
in glavo Vam hladi razbeljeno.
In kakšna zdrava tam izvira voda
izpod Gorjancev! Lek naravni, božji!
Jaz sam bi se umaknil rad iz hrupa
in truda mestnega, ko bi utegnil!
Ne, lepše fare, dragi moj kanonik,
ne mogel bi Vam dati! Vidite,
kako Vas ljubim! Če Vam je mogoče,
odidite že jutri v Šent Jarnej!
Težko pogrešajo tam župnika« . . .

«Razumem Vas, častiti knez in škof!
Odidem, saj nazadnje je vse jedno,
kje pridigujem. Ali jaz ostanem
tam doli v Šent Jarneju tudi Trubar!»

Za Trubarjem zaprla so se vrata.
In za pisalno mizo sede spet
v globokih mislih škof Urbanus Tekstor.
Nasloni čelo v levo dlan, strmí
pred sebe v daljo nem in bobna z desnoj

po mizi pa zmajuje z vročoj glavoj . . .
Peró pomoči — vrže ga na stran.
Pa res, to zanj je prav nesrečen dan!
Moliti hoče, čitati brevir —
a kje je dušna zbranost, kje je mir?
In česarkoli škof se danes loti,
povsod kanonik ga heretik moti.

VI

V Ljubljani, v tesni ulici gorí
nocoj še luč v cerkveni hišici.
Kaplan Šentjanški, dolgi Filip Štraus,
nemiren hodi gor in dol po sobi,
da pod nogami se mu trese pôd.
Za mizoj pa sedi pri čaši vina
njegov prijatelj, Janez Varaždin.

»Kaj praviš, Janez, ali še ni dosti?« —
pred mizo se postavi Štraus, pogleda
tovariša po dolgem mučnem molku —
»Al nismo že ponižani dovolj
katoličani? Ni li mera polna?
Še veš, kako so spremljali meščani
nedavno luterana Trubarja
po ulicah ljubljanskih? Kakšen krik
in vik je bil to danes teden, bratec!
Na Starem trgu trlo se je ljudstva
okrog vozá, v katerem se šopiril
glavar je krivovercev, župnik Trubar,
ki jezen je odhajal v Šent Jarnej.

In «vivat! , «živio!» in «slava!» vprek
v slovó so klicali ljudje mu nori,
in ženske mlade so metale z oken
v kočijo cele butare mu rož.
O, to ti bila je procesija
zblaznelih maškor ko na pustni dan!
Težko prerinil sem se bil tam mimo.
In ko sem nekaj bil zagodrnjal
o luteranskih šemah, sem dobil
klofuto mastno v gneči od neznanca,
da solnca tri zazrl sem pred seboj.
Še danes desno me boli uho.
Kaj praviš, Janez, niso li to znaki,
da kmalu nam napoči sodni dan?»

««E, kaj boš tožil, ti prijatelj Filip!
Kaj boš ponašal se z zaušnicoj!
Kaj misliš, da si sam dobil spomin
na Trubarjev odhod bil imenitni?
In jaz sem stal tam na Florjanski cesti
pred cerkvijo in pa smejal sem se,
ko mimo se valil je dirindaj
z malikom svojim Trubarjem na sredi.
In ko bi trenil, pljune mi v obraz —
veš, kdo? Kaplan Rokavec, apostat!
In ko sem brisal si obraz in bežal,
smejala se mi truma je pijana.

In komaj sém domov odnesel pete . . .
Zdaj vidiš, Filip, da se nimaš s čim
bahati pred menoj! A v mučeništvu
sem pač vsaj raven ti, če več ne vreden!«

«In kdo je kriv, tovariš? — Štraus prisede
k levitu Varaždinu — «kdo je kriv?
Ne mi sami katoličani, a?
Peccavimus! Lení smo bili vsi,
premalo brigali smo se za ljudstvo!
In ko smo spali, pridrevil vihar
iz Nemčije črez naše je dežele,
in burja Lutrova vzbudila je
iz spanja narod tudi naš. In mi?
Mi nismo hteli videti ničesar,
ne slišati ničesar. Nostra culpa!
In dalje: kdo je kriv, da baš v Ljubljani
razširja nova vera se najbolj?
Kaj dela knez in škof Urbanus Tekstor?
Zakaj pusti jim rogoviliti
tem antikristom, satanovim hlapcem?
Zakaj sme Trubar norčevati se
iz stare vere? In zakaj kapitelj
ljubljanski skoro ves je luteranski?
Prošt Mertlic in vicarius Dragolič,
kanonik Vinar pa kaplani mestni:
Rokavec, Juričič in pa Latomus

z meščani luterani vred — zakaj
vsi ti se ne kaznujejo? Zakaj?
In Vinar se oženil je že vdrugič!
Zakaj vse to godi se tu v Ljubljani?
Zakaj? Kjer ni tožnikov, ni sodnikov! . . .
Sedaj pa k stvari, ki zaradi nje
povabil sem nocoj te k sebi, Janez!
Veš, kaj? Toživa midva protestante!
Jaz dobro znan z notarjem sem cesarskim
Enotrijem, ki naše je še vere» . . .

««Izvrstno, Filip! Jaz pomorem ti
sestaviti obtožbo — pa ni vrag,
da bi ne spravila jih na grmado
ljubljanskih Iškarjotov luteranskih!
Začniva s Trubarjem! Saj kakršen
je on, prav takšni krivoverci so
vsi drugi! No, poskusiva in štejva
na prste si njegove lepe grehe!»»

Filip Štraus.

Pro primo: Trubar ne mašuje več
in mašo imenuje glupo vražo.

Janez Varaždin.

Secundo: Ne časti svetnikov božjih
in ne Marije, božje matere;
in iz podob svetnikov se norčuje.

Filip Štraus.

In tretjič: On ne posti se nikoli.
Meso uživa v petek kakor v svetek.

Janez Varaždin.

Četrtič: Litanij ne moli svetih.

Filip Štraus.

In petič: V spovednici ne sedí
in grešnikov nikoli ne posluša,
češ «Bog človeku sam odpušča grehe!»

Janez Varaždin.

In šestič: On obhaja sub utraque.

Filip Štraus.

In sedmič: Papeža ne pripoznava
in javno pridiguje «Proč od Rima!»

Janez Varaždin.

Še nekaj si pozabil, ljubi Filip!
On osmič se naslanja v zmotah svojih
na Sveto pismo samo odločilno.
In česar ti ne najde v bibliji,
to njemu prava ni beseda božja!

Filip Štraus.

In veš, kaj še, moj dragi Varaždin? —
In točka ta-le bode zdaj deveta! —
Kanonik Trubar se širokousti,
da sam prevede na slovenski jezik
vse Sveto pismo, stari testament
in novi. In slovensko ljudstvo naše
zajemlje naj potem krščanski nauk
iz svojih bukev! . . . Kolika predrznost
in pa neumnost! Ali dosihdob
že pisal sploh je kdo v jeziku našem?
Že misel o prevodu biblije
na jezik naš je huda herezija!
Al veš še kaj?

Janez Varaždin.

Desetič, Filip moj!
Izvedel sem, da tudi Trubar bojda
oženi se! Zaročen je, to vem,
s Celjankoj nekoj mladoj . . . Hihihi!
Na klin obesi torej celibat!

Filip Štraus.

Hehe! To bo smrdelo, ljubi Janez,
ko vname najin se smodnik za hrbtom
prokletim krivovercem! Hehehe!
Ko najin se izproži strašni top,

požene v zrak vse gnezdo krivoversko . . .
Zdaj pijva, Janez! Jutri pa prepišeš
na lep papir vse točke mi po vrsti!
In glej, da ne pozabiš na katero!
Deset jih je, zapomni si, deset!
Ti pisati znaš lepše nego jaz!
Potem odpošljeva pritožbo svojo
tja, kamor spada: škofu našemu
in pa cesarju. In prisegam ti,
brez vspeha ne ostane najin trud!

In trknila sta še prijatelja,
poljubila se v pozni, gluhi noči
pa šla počivat — Janez Varaždin
in pa kaplan Šentjanški, Filip Štraus.

Kjer združita se taka dva možá,
vse jima se posreči! Kajpada!

VII

Poletna noč pokriva Šent Jarnej.
Pod plaščem njenim črnim že počiva
vsa luteranska vas. Na nebu temnem
poskrile so se zvezde za oblaki.
Iznad Gorjancev se zabliska včasi
in daljni grom zamolklo zagrmí.
Nevihta bliža se dolini tihi.
Po strehah slamnatih škropi že dež.
Vse tiho kroginkrog. Pogasnile
po vasi vse so luči. Na župnišču
le jedno sveti se še okence.
Pri mizi notri v sobi pa sedi
in čita ves zamišljen Sveto pismo,
najljubše bukve svoje, župnik Trubar.

Slabó brlí svetiljka oljnata
na mizi javorjevi, in čitatelj
ozira nejevoljen se na luč,
ki skopo mu obseva medle črke
na raskavem papirju. Zdaj pa zdaj
pomane si oči. Predolgo že
nocoj študira župnik evangelj.

Zdaj plane kvišku. Nekdo je potrkal
na okno enkrat, dvakrat . . . Kdo je tam?
Razbojnik morda? šine mu skoz glavo.
Turčin celo nemara? . . . Ali zunaj
potrka tretjič in močneje . . .
«Kdo si?»
In Trubar odpre okno brez strahu . . .
Zabliska se . . . Pred njim ko duh ponočen
sedí na konju jezdec v črni halji . . .

«Kdo si, popotnik pozni?»

««Odpri, Primož!
Prijatelj tvoj sem — Jurij Juričič,
a ne razbojnik kak od turške meje!»»

«Bog živi te, tovariš! Dobro došel!
Pa kaj je nujnega, za Bóga, kaj?»

«»Prijahal sem naravnost iz Ljubljane.
Konjič me nesel sèm je ko vihar . . .
Mudí se, Trubar! Hitro, hitro! Béži?»»

«Ej, take sile ni še, Juričič!
Pod streho mojo stopi pa počij si!»

In jezdec je privezal konja k lipi.
Odprla vrata so se na stežaj

in znanca sta objela se presrčno
in stopila molčé v samotno sobo . . .

»Kaj novega v Ljubljani naši?«

»»Beži!
Pobegni še nocoj črez mejo, Trubar!««
razburjen govori za mizoj gost,
mrzlično svetijo se mu oči.

»Udarila li strela je peklenska
v nas protestante iznenada, ka-li?«

»»Na kratko ti povem: Izobčen si
iz cerkve! Ves kapitelj je zaprt!
Čuj, v ječi že vzdihuje doktor Mertlic,
vicarius generalis Dragolič,
kanonik Vinar in oba kaplana
Latomus in Rokavec. Jaz edini
izmuznil sem se škofovim beričem
iz mesta, preobločen kakor ženska.
Gredoč sem vrgel s sebe babje krilo,
najel si konja pa ko kraška burja
sem dirjal k tebi, da te rešim, brate!
Veš, v tebe prvega je brizgnil škof
Urbanus strašni svoj ‚anáthema!'
Boga zahvali, da si v Šent Jarneju!
V Ljubljani ječal bi sedaj-le v luknji
na gnili slami, ukovan v verige . . .««

«O, hvala ti za tako skrb, prijatelj! . . .
Pa kaj, da škof Urbanus baš sedaj
napadel luterance je slovenske?!»

««I, dragi Primož! Jezuitska kaša!
Izkuhali so jo na Dunaju
v cesarski kuhnji Ferdinandovi.
Ignacij Lojolanski jo je mešal
in s svetoj jo osolil je soljó
ter nam zabelil jo po španski šegi,
a škof Urbanus jo dejal je v skledo!
In veš, kdo bil zakuril je ognjišče?
Papista dva fanatična ljubljanska:
kaplan predmestni, suhi Filip Štraus,
pa Janez Varaždin, levit Šenklavški!
Ta dva sestavila sta dolgo tožbo
zaradi krivoverstva tvojega
in pa somišljenikov tvojih zvestih.
In škof je sklical k sebi tajni svet,
krvavo sodbo. In notar cesarski,
Enotrius je zaslišaval priče.
In glavni priči, Štraus in Varaždin,
reči sta govorila strahovite,
da škofu so ježili se lasjé
in da se neprenehoma je križal
in z blagoslovljenoj škropil vodój . . .
In danes so ti švigali po mestu

beriči, oboroženi do zob
pa vohali, iztikali po hišah.
In med meščani počil glas je strašni,
da skoro ves kapitelj je ujet
in da zaprta že sta dva kaplana,
prijatelja udana najina! . . .

A, Trubar, Trubar!' so kričali tam
po ulicah beriči . . . ‚Kaka škoda,
da njega ni v Ljubljani! Bog vé, kdaj
dobimo v pest glavarja luteranov?'«

«O, groza, groza! . . . Nehaj, Juričič!» . . .

««Poslušaj dalje! Nisem še pri kraju.
In ker ujeti niso mogli tebe
v Ljubljani samega, veš, kaj storila
papistov ti je truma razdivjana?
Udrli siloma so v hišo tvojo!
S sekirami in krampi in cepini
razbijali beriči so ti vrata,
dokler udala niso se z ropotom
in treskom, in nato metali so
skoz okno bukve tvoje luteranske
na ulico z grohotom zmagovitim.
In ko narasel knjig je kup na cesti,
zažgali so divjaki jih slovesno
pa skakali okoli pogorišča

in plesali in kričali pijani.
In plamen lizal in požiral je
zaklade tvoje dragocene, ah!
In pokale so usnjate platnice
in dim se dvigal črn je proti nebu . . .
In zdelo se mi je, da prosi duh
sežganih avtorjev za maščevanje . . .
In jaz sem plakal in z zobmí sem škripal
gledaje to grmado na skrivaj
na Starem trgu pri sosedu zvestem.
A ko je padel na Ljubljano mrak,
pobegnil preoblečen sem iz mesta.
In zdaj, prijatelj, Primož: Béživa!
Beričev so poslali za teboj.
Vsak hip lahko te vjamejo nocoj.
Osedlaj konja pa z menoj odtod
proč daleč, kamor Bog bo kazal pot!«

»Naprej tedaj! . . . Pripravljen sem. Naprej!
Ostani zbogom, dragi Sent Jarnej!«

Noč, črna noč . . . In bliska se, grmí . . .
Dva jezdeca letita iz vasí.

VIII

Nad mestom Rotenburgom pada sneg
v kosmičih gostih, da se dela mrak.
In starka Zima, sključena in bleda
naganja z ulic prebivalce in
zapira vrata, mane si roké
in puha vanje, pokašljuje suho
po mestu gor in dol in godrnjá . . .
Ej, zebe, zebe sitno, suho starko!

Še novi župnik bežal je pred zimoj
pa se zaprl je v toplo hišo svojo.
Pri oknu poleg mlade žene svoje
sedí zamišljen, zroč na snežni ples
in metež, ki po cestah ga vrtí
in ž njim igrá se hudomušni sever.

Po dolgem molku reče župnik ženi:
«Glej, in sedaj si moja, Barbara!
Več nisem sam na bivališču novem.
A tam hribovje tisto zasnežêno

domače gore naše niso to —
ne, to je nemški svet! In mesto to-le
ni naše; ni Ljubljana niti Celje.
Kako je tuj, kaj ne, ta Rotenburg!
Tam, vidiš, reka teče po dolini —
pa to ni Sava niti je Savina!
Ta tuja voda, to je Taubera . . .
Oh, daleč, daleč tam na jugu doli
leží očina draga najina!
In jaz sem moral bežati od tam
ko tat, ko Kajn morilec; ko razbojnik
sem moral bežati iz domovine . . .
O, to ti bil je beg iz Šent Jarneja,
odkoder pisal sem ti zadnjikrat.
Prijatelj Juričič me bil je rešil
beričev škofovih. Prijahal je
po noči k meni, in še tisto uro
zajezdila vsak svojega sva konja.
Viharna noč je bila. Lil je dež.
In midva jahala sva dalje, dalje . . .
Nad nama grom razlegal se je strašen
in strele so udarjale ognjene
ter cepile okoli naju drevje . . .
In zdaj pa zdaj razsvetil nama blisk
je pot, in konja sta preplašena
se vzpenjala na zadnji nogi iskra
pa hrskala in strigla sta z ušesi . . .

Naprej ves drugi dan in drugo noč . . .
Le pri drvarjih, po pastirskih kočah
sva povedrila, si počila malko,
potem pa spet na konja in naprej
ko divja lovca dva . . . A tretje jutro,
glej, zableščí se nama pred očmí —
jadransko morje! Prvi solnčni žarki
pozlačevali sinji so Kvarnér,
in pod nogama videla sva Reko . . .
O, Reka! Tukaj sem ti hodil v šolo . . .
Oh, kolikrat posedal sem ob bregu
pa gledal, gledal tja po plani morski!
In včasi je ležalo morje krasno
pred mano ko ogromno ogledalo,
in mirno plavale po njem so ladje.
A drugikrat razsajal je vihar
in premetavali so se valovi
peneči se visoko po zalivu.
Gorjé mornarjem v hipih strašnih takih!
Oh, tiste dneve pač še nisem vedel,
da morje tudi je življenje naše.
In slutil nisem še, da sam kedaj
bom stal ob morju svojem ko mornar,
ki ladjo mu razbil vihar je ljuti,
in jaz ko plah begunec stal bom tam,
vesel, da rešil sem si iz nevihte
življenje golo na obalo suho . . .

Oddahnila sva si s prijateljem,
otrla znoj si s čel pa stopala
sva dobre volje tam po prašni cesti
v prijazno mesto. Tukaj se je ločil
od mene moj tovariš Juričič,
a jaz odpotoval sem proti Trstu . . .
A tisti, ki sem ljubil ga tako,
ki bil moj vzor je in dobrotnik moj —
umrl bil dobri je vladika Peter
Bonomo! Jokal sem se na gomili
njegovi sveži ko nesrečen sin,
ki mu zagrebli v zemljo so očeta . . .
Od tam sem smel črez nekaj tednov spet
v Ljubljano povrniti se nazaj.
Ime pa moje škof je bil proklel.
In na vogalih čital sem lepake:
‚Anathema haereticus sit Trubar!'
Bolelo me srcé je, veš, bolelo.
Več ljudstvu pridigati nisem smel.
Molčati pa ti nisem maral dolgo.
Potikati se nisem hotel dalje
po hišah pri prijateljih na skrivnem
ko gost nadležen, ko sumnjiv berač . . .
In sedel sem na konja spet pa hajd
na sever črez Gorenjsko in Tirolsko,
v deželo nemško Lutrovo svobodno!
Po dnevi in po noči bežal sem

po skrivnih potih. Škofovi beriči
in pa cesarjevi vohuni zviti
so bili za petami mi ves čas.
Si slišala že kdaj pravljico čudno
o večnem Judu Ahasveru? Glej,
tak Ahasver nestalen tvoj je Trubar! . . .
A ti, predraga Barbara, povej,
kaj novega si slišala gredoč
iz Celja preko Dunaja do mene?»

«»O, blagor ti, da si ušel na Nemško!
Ko bil bi dalje še ostal v Ljubljani,
težko da bi sedela danes skupaj!
Bržčas bi doletela bila te
usoda prošta Mertlica in pa
kanonika vikarja Dragoliča!«»

«In kaj je ž njima? Kaj se je zgodilo?»

«»Izginila obá sta brez sledú
na Dunaju, in pravili so mi,
da v Dunavu obá je potopila
na tihem sveta inkvizicija.
Tako šepečejo si med seboj,
naglas ne upajo si govoriti«» . . .

«O, to je groza! . . . Kje je Pavel Vinar?»

«»Na Sedmograškem! Ta jim je ušel
iz ječe ravno še ob pravem času«» . . .

«In drugi?» . . .

«Skrivajo se po gradovih
plemenitašev kranjskih in primorskih
in štajerskih ko temni tihotapci.
Škof Tekstor je bolan, in ko umrje,
vse nadeja svobodnejše se sape» . . .

In še globočje se zamisli Trubar,
potem soprogo prime za rokó,
pogleda ji v oči pa reče mirno:
«Novosti strašne mi prinašaš, Barba,
a presenetila me ž njimi nisi!
Kar svet stoji, tako je bilo zmerom.
Kdaj priborila si ideja kaka
veliko zmago svojo je brez borbe,
brez žrtev in brez svojih mučenikov?
— — — — — — — — — — —
Visoke misli čar je čudovit!
Ko na obzorju temnem bliskov svit
nastopi hipoma — ne veš, odkod,
in ne, katero si izvoli pot.
In množica jo gleda in strmí.
In tisti dan si razdeli ljudi
v dva tabora, sovražna med seboj.
In boj se vname, veličasten boj!
Ljudje izbrani, dobri, duhoviti

takoj za njo v boj planejo srditi.
Velika misel pa pred njimi hodi,
od zmage jih do druge zmage vodi.
Če padajo ob desni in ob levi
junaki njeni hrabri — kaj zató!
Borilcev novih brž priskoči sto
in sto, ki dalje se boré ko levi.
Saj iz krví pogumnih mučenikov
ji porodí se mladih bojevnikov.
A misel kakor boginja častita
koraka proti cilju zmagovita . . .
— — — — — — — — — —
Ti, Barba, veš, da tudi jaz prisegel
na sveti prapor sem vodnice svoje
svobode evangelja in mišljenja . . .
Veliko vzel že res mi je sovražnik.
Oplenil me je lastne hiše moje
in mojih knjig. Tovariše predrage
mi vzel je, vzel mi domovino sámo —
prepričanja mi vzeti mogel ni
in ne gorečega srcá iz prsij,
srcá, ki plamení za ideal,
srcá, ki ljubi narod svoj slovenski.
Srcé prinesel svoje sem s seboj
pa glavo svojo. Kar sem bil, sem še.
Ne! Vzrasel sem v preganjanju, to čutim.
In moč narašča mi od dne do dne.

Tó moč posvetim vso rojakom svojim! . . .
V nevednosti pogubnem mraku tava
še ljudstvo naše. Jezik lepi naš —
kdo govori ga? Kmet zaničevani.
V jeziku tujem govorí mu grad
v jeziku tujem govorí mu cerkev,
in knjige pišejo mu sami tujci.
Odkar umolknila sta sveta brata
Ciril in pa Metod v gomilah svojih,
potlačen duh je naš in ž njim vred jezik
stoletja dolga že. Nobena zvezda
ne sveti ljudstvu našemu na pot,
po kteri vlači jarem svoj tlačanski.
Le kadar bič grajščakov je preoster,
zabliska gneva žar se mu v očeh
in pest se stiska žuljava . . . Gorjé
brezsrčnim gospodarjem! In jaz vidim,
da v ljudstvu našem še živi ponos
človeški . . . In naj pride divji Turek,
kako se hrabro zakadijo vanj
in branijo očetov svojih zemljo!
In zopet vidim: ljudstvo še živí,
njegova duša zdrava je in krepka.
In kaka jasna pamet in modrost
odseva često v domovini naši
iz take-le tlačanske duše proste! . . .
Talent je zakopan ta narod naš.

Zakaj ne dvigne nihče ga na dan?
In žlahten kamen je to dobro ljudstvo.
Zakaj ga nihče ne obrusi? Glej,
tako sem premišljaval čestokrat.
In v težki neki in brezsneni noči
zaslišim tajen glas: ‚Ti začni sam!
Na delo, Trubar! Kaj še omahuješ?'
In premišljaval sem in premišljaval.
In našel sem čarovni tisti ključ,
s katerim odprem bratom svojim vrata
k prosveti in svobodi. In ta ključ
je jezik naš! In tam, kjer sta prestala
apostola slovanska pred stoletji,
nadaljeval bom jaz veliko delo.
In vzora moja sta Ciril, Metod.
Razumeš, draga — v maternem jeziku
bom pisal knjige ljudstvu svojemu.
Svoj plug zasadil v brazdo sem te dni.
Celina je načeta . . . Prve liste
dobil sem danes iz tiskarne, glej!
Veliko preudarjal sem in mislil,
kako naj pišem jezik svoj slovenski
in v kakšne črke vlivam naj besede,
ki ljudstvo izgovarja jih domá . . .
Najdražji božji dar je jezik naš,
odsev, odmev je našega duhá.
Kaj torej naj oznanjam najpoprej

v domačih knjigah svojih? Ali ne
besedo božjo sámo med rojaki?
Čimbolj pa se poglabljam v Sveto pismo,
čimdalje pišem, veš, tembolj in bolj
ugaja mi beseda materna.
Saj ta beseda sladka mi je zdaj
duhovna tista močna zlata nit,
ki veže me na domovino mojo.
In ta beseda mi predrami brate.
S slovenskoj knjigoj rešim jih mrakú
in jih privedem k luči in svobodi» . . .

Še bliže sede k ženi svoji Trubar,
globočje se zagleda ji v oči,
pa reče: «In ko me utrudita
naporno delo in duševni boj
s sovražniki, tedaj pa pridem k tebi,
da mi pogladiš vroče čelo moje
z rokój ljubečoj, glej, saj tudi tebe
imam še! Najine ljubezni čiste
razdreti tudi mogel ni sovražnik.
Kako sem ti hvaležen, da prispela
iz domovine si mi na pomoč!»

««Ko prvič sem zagledala te v cerkvi
na leci svetega Maksimiljana,
začutila sem v mladem srcu svojem,

da poti združita se najini
prej ali slej, in da življenje moje
bo posvečeno nekdaj samo tebi!
Boriti hočem se ob strani tvoji
in veseliti tvojih se pobed.
Trpeti sem pripravljena s teboj.
Tvoj pot do cilja tudi pot je moj!«

In nem poljub je strnil jima usta.
In zunaj naletaval gost je sneg,
zapadal tuji dol in tuji breg,
in belil trg in ulico in cesto —
ves Rotenburg, to tuje nemško mesto . . .

IX

V Ljubljani se prikazalo je čudo,
veliko čudo, nepričakovano.
Ljudjé ga gledajo in gledajo
in skoro ne verjamejo očem.
In glas o čudu novem tem se širi
od dne do dne po vsej deželi kranjski,
po štajerski, primorski in koroški —
po vsem Slovenskem . . . Kaj se je zgodilo?
Je li Ljubljanica se obrnila
pa teče proti Vrhniki nazaj?
Al Turka so nabili hrabri Kranjci
pa pripeljali plena so domov:
vojakov ujetnikov muslimanskih,
topov in pušk in jataganov turških
pa iz šotorov paševih zlatnine?
Al cesar Ferdinand je dal svobodo
slovenskim protestantom? Mar škof Urban
poluteranil se je sam nemara
pa hitro še oženil se povrhu?
Ne, ne! Ljubljanica še teče lena

po stari svoji strugi proti Savi.
Od turške meje niso pripeljali
ne plena zlatega, ne ujetnikov.
In cesar Ferdinand pa škof ljubljanski
še zmerom grdo gledata Slovence,
ki jarem rimski so otresli s sebe
prisegši na zastavo Trubarjevo . . .

In vendar prigodilo se je čudo!
Kdorkoli hoče, sam lahkó ga vidi.
To čudo novo roma po Ljubljani
od rok do rok, iz hiše v drugo hišo
na tihem, na skrivaj . . . In kdor ga vidi,
razveseli se v srcu, iznenaden.
In kjer se snidejo prijatelji,
o čudu pomenkujejo se čudnem,
ki Trubar ga pošilja zadnje čase
iz daljne Nemčije rojakom svojim;
to čudo novo — knjige so slovenske.

O čudu novem menita se tudi
kaplana Juričič in pa Rokavec.
Na Starem trgu, v skritem stanovanju
sedita danes mlada luterana
pa prelistavata navdušena
slovenske knjige Trubarjeve lepe.
Cel kup leži pred njima jih na mizi.

Tu vidiš abecednike in tam
so katekizmi in pa Sveto pismo.

«Ti Juričič!» — spregovori Rokavec
čitaje baš poglavje iz Matevža —
«če sam ne bil bi videl bukev teh,
bi ne verjel, saj veš, neveren Tomaž
sem bil od mladih nog, no, in zato
seveda rojen nisem za papista!»

Juričič.

Ej, to ti je junak, ta Primož Trubar!
Zdaj ni mi žal, da rešil sem ga bil
iz krempljev Tekstorjevih tisto noč
pa jahal ž njim iz Šent-Jarneja proč.
Saj, če pobegnil bi ne bil na Nemško,
kaj misliš, da imeli bi té knjige?!

Rokavec.

Prijatelj, res je! In čimdalje čitam,
tembolj ga občudujem veleuma,
tem više raste pred menoj rojak.
O, saj sem slutil, kadar sem ga videl:
v človeku tem je nekaj skrivnega,
velikega in nenavadnega.
In vedel sem, v njegovi modri glavi
kdaj spóčne misel se še plodovita;

in čutil sem, da duh njegov ustvari,
rojakom svojim delo znamenito.
Tako zamišljeno je gledal zmerom . . .

Juričič.

Da, brate, to je pravo čarovništvo!
Kar videli dozdaj smo knjig v Ljubljani,
latinske bile so in laške, nemške.
In Trubar nam napisal zdaj je prvi
slovenskih knjig! Da, to je jezik naš!
Tako mi govorimo med seboj,
kar nas rodila mati je slovenska . . .
Zakaj pa niso pisali papisti
domačih bukev? Vidiš, to je tisto!
Zakaj pa pred Kolumbom nihče drug
Amerike ni našel bil poprej?
No, jeden mora biti vselej prvi —
in tisti prvi bil je tam Kolumbus!

Rokavec.

In tisti prvi zdaj je Primož Trubar!
In veš, kako mi je, ti Juričič?
Veš zdi se mi, da bili smo doslej
Slovenci sami mutci! A sedaj
odvezal se je jezik tudi nam,
in govoriti smo sedaj začeli.
In šele Trubar nam povedal je,
da znamo govoriti tudi mi,

da znamo tudi mi izražati,
v besedi živi, kar imamo v duši.

Juričič.

In meni zdi se, da sedaj šele
živimo in da prej tako rekoč
nas bilo ni na svetu . . . Trubar naš
nam prvi je zaklical: «Vi živite,
rojaki moji, čujte, vi živite!
Vi tudi ste na svetu! Glave vaše
takisto mislijo ko glave druge,
in srca vaša čutijo takisto.
In čuj, prijatelj, jezik ta domači,
v katerem tiskane so knjige naše,
ta jezik duh je naš slovenski sam.
Ta jezik, — to smo mi samí. To čutim.
Ta jezik, to je prava duša naša!
Če bereš znane, ljube te besede,
ne zdi se ti, ko da bi gledal se
v zrcalu čistem in zagledal v njem
obličje svoje živo? Kako čudo!
In sveto čudo to nam je pričaral
naš Philopatridus Illyricus,
izgnani in izobčeni naš Primož!

Rokavec.

In meni zdi se, kakor da doslej
Slovenci tavali smo v črni noči.

A glej, zasvitalo se je nebó
in zarja je prodrla tužni mrak,
in jutranjega solnca zlati žarki
poljubili so domovino našo
in ljudstvo naše. In ta svetla luč
izhaja iz slovenskih bukev teh.
In kadar prelistavam evangelj
in kadar čitam ga v jeziku svojem,
poljubim knjigo, čudo Trubarjevo . . .

Juričič.

In vendar jih ne veselijo se
slovenskih bukev vsi rojaki naši.
Papisti naši in škof Tekstor sam
ne morejo jih videti v Ljubljani.
Povsodi vohajo za knjigami,
in kadar kje zasačijo katero,
zakurijo ž njoj peč ti poštenjaki!

In spet se poglobita v čitanje.
A tu odpró nenadoma se vrata.
Nov gost prestopi naglo prag s pozdravom:
«Kjer dva sedita v Trubarja imenu,
tam rad pridruži se heretik tretji!»

Rokavec.

Le bliže, bliže, sotrpin Latomus!

Juričič

Prisedi k nama! Živio, prijatelj!

Rokavec.

Kaj novega godí se po Ljubljani?

Latomus.

Bogá zahvalimo, da še živimo!
Kako ušli smo smrti mi trijé,
še danes res mi temna je uganka . . .

Juričič.

Glej, tri dni nisva šla že iz brloga
pa gledava in straživa zaklade,
ki nam jih poslal je naš vrli Trubar.

Latomus.

In prav imata! Kdo ne občuduje
izgnanca našega na daljnem Nemškem?
V mezincu jaz imam njegove knjige.
Posebno evangelj citiram vama,
kjer hočeta! Pa zdaj-le nisem prišel
bahat se z znanjem biblije slovenske.
Če hočeta, povem novico rajši
veselo vama! Ravno zdaj gredoč
izročil mi jo je glavar deželni
še toplo, čisto svežo — — —

Juričič.

Kaj je? Kaj je?

Rokavec.

Povej, povej, Latomus!

Latomus.

Čujta torej:
Odbor stanov deželnih je poklical
v Ljubljano Trubarja iz Nemčije
že lani, kakor vesta. Danes pa
odpotoval je k njemu odposlanec
Elija Stocingar, da spremi ga
te dni na Kranjsko. No, zaukajta!

«Hosana in excelsis! Živio!»
je zagrmelo v tihem stanovanju.
Objeli so prijatelji se zvesti
in solze radosti so porosile
oči jim skrbne in obličja bleda.
Molčé drug v drugega zamišljen gleda.
Trpeli niso s Trubarjem zaman.
Kaj papežnikov srd sedaj jih briga!
Saj doživeli so veliki dan:
slovenska porodila se je knjiga!

X

Hej, to je danes dirindaj v Ljubljani!
Vse mesto je pokoncu. Proti Šiški
valí se po veliki prašni cesti
procesija brezkončna pisana.
Na čelu jašejo konjiče iskre
plemenitaši v pražnjih oblačilih,
za njimi se pomičejo kočije
z meščani in meščankami slovesno,
in zadi množica koraka pešcev.
Vse zádruge zastopane so mestne
z zastavami in znaki svojimi.
Tako je kakor če se odpre jez
in voda bruhne siloma na plan
šumeča in peneča se po strugi.
Nikoli konca dolgemu sprevodu!
Kdo hotel pač ostati bi domá,
saj danes pride slavni Primož Trubar!
Iz Nemčije prijaše črez Gorenjsko.
Iz Kranja, kjer prenočil je nocoj,
naznanil brzi sel njegov je príhod.

Navdušeno mu vse hiti naproti
ko vojskovodji, ki pobil je Turka.

«Kdaj pride, kdaj?» To gre od ust do ust
po vsem sprevodu dolgem, nedoglednem.
In solnce junijsko pripeka vroče
na té jahače in kočije, pešce . . .

Na polju pri Šent Vidu tam ustavi
procesije se reka . . . Je li tu?
Trobente zapojó! Na gradu pa
veliki zagrmí še turški top!
Iz tisočerih grl zaori klic:
«Naš Trubar je že tukaj! Slava, slava!»

In jezdec, glej, v zaprašenem talarju
počasi stopa s sedla. Viteško
pomaga spremljevalec mu njegov,
Elija Stocingar na tla s stremenov.
Duhovni jezdec pa se trese bled
in s solznimi, veselimi očmi
podaje roko ljubim znancem svojim,
objemlje in poljublja jih po vrsti —
in znani jezdec ta je Primož Trubar.
Vse gnete se okoli prišleca.
Vsak videl rad bi slavnega možá
in vsak bi slišal rad besedo ljubo
iz ust njegovih modrih in zgovornih.

In Trubar stopi pod košato lipo,
po množici ozre se tisočglavi
pa reče ginjen:
«Bratje, Bog vas živi!
Kako ste prihiteli ljubeznivi
iz mesta mnogobrojni mi naproti!
Pri kraju sem težavne dolge poti,
domá med svojci sem. To vidim, vem.
O, hvala za slavnostni vaš sprejem!
Slovenci, glejte, zopet sem med vami!
Za daljnimi visokimi gorami
v deželi tuji mislil sem na vas
in ljubil sem iskreno vas ves čas.
Iz dna srcá, soverci, vas pozdravljam,
s slovenskim evangeljem blagoslavljam!
Pozdravljam vas, domače ve planine,
vas, polja žitna, travniki, ravnine!
Domači raj, kako te gledam rad!
Spet vidim te, ljubljanski sivi grad.
Pozdravljam te, Ljubljana moja bela!
Naproti vriska duša ti vesela.
Ah, spet imam te, draga domovina!
Nazaj me sprejmi zvestega ti sina!
Po tebi hrepenelo mi srcé
v naročje tvoje je od dne do dne.
Tako so hrepeneli v Babilonu
preroki po Jeruzalemu svojem . . .

Na tujem bil sem. Res je. A tujina
sprejela bila me je gostoljubno.
In, glejte, kar sem zasnoval domá,
na tuji zemlji zdaj je dozorelo
slovenski domovini v prid in čast.
Na Nemškem tiskajo se knjige naše,
in nemški knezi in veljaki blagi,
za nas globoko segli že so v žepe.
Kralj Maks, velikodušni moj mecén,
slovenskih protestantov viteški
zaščitnik, sam podpira me pri delu.
Prečudovita je previdnost božja!
Evropa vsa stoji ob naši strani . . .
Slovenci! Naš napočil zdaj je dan!
Mi zdaj smo prvi na slovanskem jugu.
Mi zdaj budimo druge brate svoje,
Hrvate, Srbe in Bolgare. Hej,
do Carigrada širi naš se glas!
S slovenskoj tiskanoj besedoj božjoj
mi spreobrnemo še tiste brate,
ki islamu podjarmil jih je Turek.
In s knjigami, z orožjem ne morilnim,
premagamo Osmana posihdob,
da več ne bo napadal domovine!
In to je nove vere čudna moč,
da prebudila vse nas je iz spanja . . .

— — — — — — — — — — —

In ko vas gledam pred seboj, rojaki,
prikazen vidim, ki jo gledal je
zamaknjen svoje dni veliki prerok
Ezékijel . . . Na polju široširnem
kosti ležijo tam pred njim človeške.
Vse tiho kroginkrog ko na grobišču.
A dihnila v kosti je božja moč —
in, glej, začnó se gibati namah.
S kostjó se spaja kost in s sklepom sklep.
Kostnjaki vstajajo pokoncu beli
pa se odevajo, pokrivajo
s človeškim mesom, s kožoj rožnatoj.
In ko ogromna vojska že stoji
vam pred prerokom množica nešteta . . .
In, glej, v telesa šine božji duh
in oživí jih k novemu življenju.
Tako je vstajal narod izraelski,
tako, Slovenci, vstajate sedaj
iz groba svojega globokega.
Oživil vas je evangeljski duh
in knjiga vas vzbudila je domača . . .»

In «živio!» in «slava!» zagrmí
iz tisočerih grl po travniku . . .

A Trubar gleda jih in pravi dalje:
«Minulo let trinajst je danes, bratje,

odkar odšel sem bil iz domovine.
Pobegniti sem moral na skrivaj,
na tihem, v temni noči ko zločinec.
Sovražniki pa šli so za menoj
pa stregli po življenju mi na poti . . .
Oj, kolika sprememba! Solnce sije,
ko vračam se med vas, rojaki, danes!
Ljubljane in dežele moje cvet
prihaja mi naproti ves navdušen;
iz vaših ust pa slišim le pozdrave.
A kje sovražniki so moji zdaj?»

«»Kje tvoji so sovražniki, nas vprašaš,
naš ljubi Trubar?«» — pravi grof Turjaški —
«»Poskrili so se osramočeni!
Na tihem kuhajo le jezo svojo
in kujejo naklepe zoper nas!
A novi prerok naš, veliki Trubar,
svobodno jaše v svoj Jeruzalem,
pozdravljan od prijateljev in znancev,
obkrožen od učencev svojih zvestih.
V triumfu jaše v mesto ko Gospod.
Kdo upa si zastaviti mu pot?«»

In zopet so zaorili pozdravi.
In, glej, trije učenci najzvestejši,
Rokavec, Juričič in pa Latomus,

približajo se naglo Trubarju,
objamejo in dvignejo ga v sedlo.
In razvrstí procesija se dolga
in vije v mesto se po beli cesti.
Trobente trobijo koračnico
veselo kakor, če se vračajo
iz vojske bojevniki zmagoviti.
In psalm razlega se iz pevskih grl:
»O, blagoslovljen bodi, ki prihajaš
v Gospodovem imenu! Hosijana!«

Grmijo možnarji na mestnem gradu,
zvonovi pritrkavajo svečano.
Po ulicah ljubljanskih vriska ljudstvo
in z oken vsipljejo se šopki rož
dišečih na domačega preroka . . .

Pred hišoj pa prijatelja Foresta,
ki Trubarja sprejel je bil pod streho,
postavili so mestni se piskači,
izurjeni, umetni trobentači,
pa godejo do poznega večera
od radosti, da zmaga nova vera,
najlepši slavospev: »Te Deum laudamus!«

XI

Nad Gornjim gradom v škofovih gozdovih
veselo spet pojo rogovi lovski
in puške pokajo od rane zarje
in lajajo ves ljubi dan že psi,
da iz planin odmeva jek v dolino.
Gorjé vam, plahi zajci dolgouhi,
gorjé vam, lepe srne skokonoge!
Oh, koliko vas zopet obleží
ustreljenih po lazih in dobravah,
med skalami in ob prepadih strmih!

»Joj, ta hudobni človek!« misli si
ubogi zajec, ki je ravnokar
priskakal zbegan tam izza grmovja.
Počije si uboga para. Sede.
Nemara tu ne najdejo ga psi,
ki kakor stekli iščejo sledu
za njim že dolgo. Zdaj prekucne se
in trikrat se prevrne v zraku revež.

Po njem je. V čelo ga zadel je strel,
ubil mu glavico in misli umne . . .
In tam izza skalovja je pridirjal
srnjak na tenkih svojih lahkih nogah
ko veter pa ozira se okrog,
češ, kaj je danes res že sodni dan?
In ni rešitve več nikjer nobene?
Ti lovci neusmiljeni, pa res!
Razbojniki so krvoločni . . . Ah,
in že prifrčal svinec je morilni.
Srnjak telebi vznak na mehki mah.
Nehalo bíti mu srcé je živo . . .
Tako ves dan. S krvjó so poškropljêne
zelene loke in tokave gozdne.
Oskrunjen kot najtišji je planinski.
In zgraža nad moritvijo se lovskoj
prenekateri hrast stoletni danes,
in čudijo se tudi stare bukve
in vitkim smrekam samim noče v glavo,
pokaj pač potrebuje knezoškof
ljubljanski toliko divjačine!
Pa maje svoje veje gorsko drevje;
ugiblje, ne ugane je uganke . . .

Nagnilo solnce že se je k zatonu
in streli utihavajo po gori.
Začeli zbirati so se že lovci

vsak s svojim plenom iz goščav počasi.
Glej, prvi že prikazal se je tam!
Previdno stopa po stezici kozji
obut v visoke škornje prek kolen.
Zastaven lovec v hlačah irhastih
oblečen v kratek jopič je suknén,
na glavi pa ima gosposko kapo;
kremenka puška mu visí ob rami,
iz torbe pa mu gleda mrtev zajec.
Na bukov štor utrujen sede mož
in briše znoj si s čela. Gosta brada
obroblja lepi mu obraz. Očí
mu zro tja v svet tako življenja željne.
Kdo pač je lovec ta? Kak vlastelin,
grajščak, nemara nemški vitez kak?
Nemalo strl že pač je ženskih src,
in morebiti se je vojskoval
že tudi s Turki z golim mečem v roki . . .

»Premilostivi knez in škof!« . . . Pred lovcem
stoji duhovnik kakor bi ta hip
iz tal bil vzrasel . . .

»»Vi ste, Filip Štraus?!
Hoho, gospod kaplan! I, kaj prineslo
vas k meni je, za Bóga, iz Ljubljane?!««

«Nesreča, milostivi knez in škof,
nesreča pripetila se je strašna!
Zakaj vas ni v Ljubljani ravno zdaj!»

«»No, ali mi zgorela je palača,
al stolna cerkev svetega Miklavža?
Al Turki pridivjali so v Ljubljano?»»

«Ne, ne!... Moj Bog, kako sem zasopihan!
Sinoči sem prijahal v Gornji grad.
Ko burja nesel me je konj po cesti.
In ko mi je povedal župnik Šerar —
ki me lepo sprejel je bil pod streho,
nasitil, napojil me po krščansko;
povrni Bog mu stokrat dobro delo! —
da v gorah ste, celsissime, na lovu,
pa šel sem davi vas iskat zarana.
Ves dan sem lazil po gozdovih tod.
Drvarji kazali so pot mi k vam.
Oh, bal sem se, da sreča volk me gladni,
al medved kosmatinec, ali da
zadene strel me lovčev. No, saj mene
ni škoda! Ali škodo bi imela
katoliška presveta cerkev naša,
če jaz ne bil bi mogel najti vas!»

«»I, kaj je, Filip? No, povejte brž!»»

«Oh, on priklatil se je spet v Ljubljano!
Predvčerajšnjim je prišel antikrist!»

««Kak antikrist? Kdo? Turek?»» . . .

«Primož Trubar!»

««Tako, tako!? Res? Trubar? . . . Gromska strela!»»

«Da, vaša milost, spet je v mestu grešnik!
In mislite, da prišel je na tihem,
po noči kakor kak ponižen tujec?
O belem dnevu je prijahal k nam
ko zmagovalec, triumfator slaven,
ko David, ki pobil je Goljata!
In vsa Ljubljana šla mu je naproti.
Doma ostali bili so ta dan
bolniki le pa stare hrome babe
ter mi katoliški duhovniki.
To bil po ulicah je krik in vik,
ko jahal je po mestu krivoverec!
Pa saj opisati se to ne da!
Preveč razburjen sem še od dogodkov!
Izkratka: vsa Ljubljana se mu klanja.
In Trubar nosi glavo vam pokoncu
ko poglavar udane srenje svoje,
ko škof ljubljanski, kakor vaš namestnik!

Brž̌čas so pisali mu luteranci
in nalagáli se mu prav debelo,
da zdaj, odkar umrl je prednik Vaš
Urbanus — Bog mu daj nebesa! — no,
da pač Ljubljana naša je brez škofa!» . . .

««Oh, oh, ta krivoverski pritepenec!
Požrešni volk je zopet vdrl v moj hlev!
In kaj Škofič počenja, moj vikar?
Slabó je pasel dobre ovce moje!»»

«Baš tisto uro, ko je jahal Trubar
v Ljubljano, nesli so k pogrebu vam
Škofiča, generalnega vikarja.
To znamenje je zlo, sem brž si mislil . . .
Kdo upal tudi bi se dotekniti
odpadnika, ki vse kleči pred njim
in moli in časti ga ko malika!
Pomagajte nam knez in škof samí!
Nemudoma odjahajte v Ljubljano!»

Medtem že zbrala družba se je lovska,
grajščakov, vitezov ponosna truma,
okoli škofa, ki od jeze bled
zdaj gledal je molčé v kaplana Štrausa
in zdaj na tla zamišljen, stiskal pest
in grizel ustni si, z levicoj pa
si pocukaval brado in mustače.

Tlačani kmetje pa od vseh stranij
prinašali so lovski plen obilni
na močnih plečih svojih, vsi poteč se.
Tu zajci so ležali, tam srnjaki,
vse križem-kražem po zeleni trati.

««Gospoda moja!»» — reče lovcem škof —
««današnji lepi lov pokvaril nam
gospod kaplan je ta-le iz Ljubljane!
Saj slišali ste, kaj se je zgodilo.
Tovariši, z menoj zdaj v Gornji grad,
da pogostim vas, kakor se spodobi!
Saj meni teknila ne bo večerja,
čeprav sem veselil se je ves dan.
Oh, jutri moram, žalibog, v Ljubljano
za dalje časa bržkone. Ta smola!
Za lov pa vreme kakor nálašč, bogme!
Iz letovišča Gornjegrajskega,
iz senčnega idilskega zatišja
pa med zidovje pusto in zaduhlo
ljubljansko zopet moram iti revež!
V osir brenčeči vlačijo me tja,
kjer pikale me bodo noč in dan
ter dražile me ôse luteranske!
Ničesar ne opravijo brez mene;
povsod, oh, moram biti sam navzočen.
No, pa pokažem rogoviležu

in krivovercu temu svojo pest!
O, pomnil bode ta hudobni Trubar,
zakaj mi kvari lov in pa zakaj
vznemirja mi življenje v Gornjem gradu
in mi grení počitek, sladki mir!
Prisegam vam, da poteptam ga v prah!
Tako gotovo ga uničim kakor
je res in vsemu svetu znano, da
se pišem: Petrus plemeniti Seebach,
po božji milosti in pa cesarja,
katoliškega našega vladarja
episcopus et princeps Labacensis!«

XII

V dvorani škofove palače stare
vrší se majhen sodni dan v Ljubljani.
Na oknu solnce dopoldanje baš
začelo je topiti rože krasne
ledene in fantastično zavite.
Velika ura tam tiktaka v kotu,
v kaminu pa praskečejo polena,
in širijo toploto po prostoru.
Drugače vse je tiho za trenutek.
To mir je pred nevihtoj, pred viharjem.

Na stolu svojem, v krogu jezuitov
in korarjev sedí škof Peter Seebach.
Oblečen v težek zlatotkan ornat
oblastno se ozira po dvorani
ko turški paša, ne pa ko apostol.
Pred njim stoji v talarju svojem črnem,
s ponosnoj glavoj Trubar, a za njim
posedla častna straža mu je v krogu:
prijatelji njegovi protestanti,

plemenitaši, zbor stanov deželnih.
In mestni svet ljubljanski polnobrojen
z županom samim spremil ga je k sodbi.

Pa vstane škof in reče: «Cesar naš,
presvetli Ferdinand, mi je ukazal
iz Podiebrada s pismom svojeročnim,
da moram te poklicati pred sebe,
da sam prepričam se iz tvojih ust,
katere pravzaprav si vere, Trubar!
Zaslišal sem te danes drugikrat
v adventnem, milosti prepolnem času.
Zdaj vem, da nisi več katoličan.
Dovolj je, kar sem slišal zopet danes.
Ti cerkve naše si izgubljen sin.
To ve že tudi v Rimu sveti oče,
na zemlji pravi Kristusov namestnik,
ki tí kljubuješ mu tako predrzno!
Pokaj povrnil si se spet na Kranjsko?
Kaj nimam že zadosti krivovercev?
Mar hočeš zapeljati vse rojake
v peklenske zmote svoje, pohujšljivec?
Ah, proti moji volji si priklatil
iz Nemčije se zopet — in celó
z družinoj, s svojoj ženoj in z otroki!
Kdo v tej deželi je pastir najvišji?
Ne jaz, škof Peter plemeniti Seebach?

In kdo si ti? Heretik, prerok kriv!
Ti hočeš žeti, kjer smo mi sejali!
Kdo dal ti je oblast in pa doklej
boš begal ljudstvo moje z zmotami?
Svobodno odgovarjaj mi sedaj!

Trubar.

Res, moja vera to ni vaša vera;
moj Bog to ni vaš Bog, častiti škof!
Ne, Jezus moj to ni vaš rimski Jezus!
Moj Jezus Kristus hodi peš med ljudstvom —
sám siromak v preprostem oblačilu —
pa poučuje ga in mu svetuje;
odpušča njim, ki so zgrešili pot,
tolaži jih pa vabi zopet k sebi
skesane grešnike ko dober oče.
Vaš Jezus vozi v lepih se kočijah,
z bogatimi se druži velikaši —
na ljudstvo pa ubogo je pozabil!
Kaj njemu mar, kako tlačani revni
svoj pot prelivajo za kruh vsakdanji!
Kaj njemu mar, če v tesnih kočah kmečkih
nevednosti kraljuje črni mrak!
In trdega srcá je Jezus vaš!
Gorjé človeku, kdor drugače misli
ko on! Preganja besno ga in muči,
najrajši pa sežgè ga na grmadi.

Vaš Jezus tisti ni ko v evangelju!
Ne, vaša cerkev ni več moja cerkev,
nazori vaši, res, več niso moji!
Ponašam se in srečnega se čutim,
da dneva novega rudeča zarja
posvetila je tudi v mojo dušo.
In čim dotaknil bil se me je žarek,
nastal je v prsih mojih hud razpor.
Pa kaj vi veste, kaj je dušni boj!
Kaj veste, lenoglavci, kaj je dvom!
Dva Trubarja borila sta se v meni,
dve svoji glavi imel sem tačas,
dve vroči srci bíli sta mi v prsih
in z jazom vojskoval se drug je jaz.
Oh, koliko prebèdel sem nočij
v premišljevanja borbah silovitih!
Sedaj je sklenjen v duši moji mir.
Ponehal dvomov ljuti je prepir.
Pretrgane so vse vezí med nami.
Le jeden Trubar tu stoji pred vami,
zedinjen v samem sebi in jednoten,
soglasen v mislih in značaj celoten.
Predsodkom starim vsem sem dal slovó.
Nazaj se ne ozira več okó.
Tam sužnosti je dušne črni mrak,
tam vlačijo se megle mojih zmot.
Naprej pogled obračam in korak;

k resnice luči vodi zdaj me pot.
To luč nazivate vi krivo vero . . .
Heretik sem, sevé, po vaših mislih,
a stokrat boljši sem kristjan ko vi!
Kar sem, to sem. Sežgite me, gospoda,
ko Husa ste sežgali na grmadi! . . .
A kaj zaleže ves ta vaš napor?
Ej, neprestano se vrti naprej
jekleno časovo kolo mogočno —
in vi ga ne ustavite nikoli!
Ne s palicami škofjimi, ne z žezli
cesarskimi ga ne zasuknete,
da bi vrtelo se nazaj. Zaman!
A kdor poskuša drzno to storiti,
koló ga časovo ubije, stere! . . .
Jaz žanjem, koder ste sejali vi?
Resnica je! Jaz žanjem ljuliko,
ki vi ste zasejali jo med žito.
Zakaj pa ves slovenski narod naš
prisega danes na zastavo mojo?
Ker vidi, da njegov sem pravi sin,
ker govorím v jeziku mu domačem,
ker spisal prve knjige sem slovenske.
Jaz sám prebudil sem si ljudstvo svoje.
Učil sem ga doslej jaz sam. In vi?
Vi nemški škof, Vi tujec z mrzlim srcem,
kaj vi storili ste že zanj? Ničesar!

Jaz Kristu sem pokoren — Rimu ne!
Vaš papež, kaj je? Rimski imperator
in cezar vsemogočni z mečem v roki!
On vodi vojske in preliva kri —
in to naj bil bi Kristusov namestnik?
V palači vam kraljuje presijajni.
V bogastvu valja se. Zlato, srebró
bleščí povsod se, kamor le pogleda.
Živi razkošno ko nobeden kralj
na svetu. Cele trume hitrih slug
z obličja berejo mu željo vsako . . .
A kaj je videl že apostol Janez
na Patmosu? Pohotno krasno ženo
oblečeno v škrlat in težko svilo,
posuto z biseri in dijamanti.
In čašo zlato je držala v roki.
Na čelu njenem pa je stal napis:
«Skrivnost, velika Babilonka, mati
pregreh in razuzdanosti posvetne.»
In angel je priplaval iz nebes,
mogočen angel pa zaklical: «Čujte,
podrl se, pal je Babilon veliki,
ki z vinom grešnim je napajal svet!» . . .

Vi škof pastir ste, pravite, najvišji?
Pastir ste, res je — zajcev gornjegrajskih!
A duš pastir slovenskih — to sem jaz!

In ljudstvo me poklicalo je sámo
iz Nemčije domov, da ga učim
namesto vas, ki ne utegnete!
In vi? Naj cesar Ferdinand umakne
zaščitni meč mogočni svoj od vas —
in kaj ste brez zaslombe dvorske? Ničla!...

Škof Seebach.

Nesramni krivoverec! O, zdaj vem,
zakaj izgnal te bil je prednik moj,
škof Urban, iz dežele! V pekla dnu
med pogubljenci cvrl se bodeš večno
v goreči smoli, apostat nesrečni!
A dolgo mi ne bodeš delal zgage!
Zatožim pri cesarju te še danes
in kmalu zopet letel boš črez mejo,
odkoder te prinesel bil je satan!

Nastane hrum in glasno godrnjanje
v dvorani. Jezuitje planejo
pokoncu pa grozijo Trubarju
razkačeni s pestmí... Odpró se vrata
z ropotom, strašnim truščem na stežaj
in roj meščanov oboroženih
prihruje in kričí v dvorano sodno:
»Kaj hočejo s teboj papisti rimski?
Hej, kje si, Trubar? Ali potrebuješ
že naše pomočí? Tu smo, tu smo!«...

V zvoniku bijejo že plat zvoná.
Na ulici narašča divji punt.
A sred zmešnjave oglasí se zdajci
župan ljubljanski, Blaž Zamrl, pa pravi:
«Mirujte, bratje, in ne bojte se
za Trubarja! Mi stražimo ga zvesto.
A vi, častiti škof, tožite nas
in Trubarja pri njega veličanstvu
cesarju Ferdinandu, če vam drago!
Potem zatožimo pa mi vas tudi!
Zakaj — to veste! Ali ste vrnili
soprogo tistemu meščanu že,
ki odpeljali bili ste jo lani
s seboj v svoj Gornji grad za kratek čas?»

Ko strela bila bi zadela ga,
omahne smrtnobled v svoj naslonjač
škof Peter plemeniti Seebach in
umolkne. Palica srebrna kriva
iz rok mu pade, zazvenčí po tleh . . .

Vsi ostrmijo ko okameneli,
kanoniki in patri jezuiti.
Še dihati ne upajo se skoro.
Zaprl jim sapo je župan Zamrl.
Tako ukrótil na ukaz je božji
bil prerok Natan kralja Davida,

ki polastil se bil je Betzabe,
nesrečnega Urije lepe žene . . .

«Dovolj, prijatelji!» zdaj reče Trubar,
pa se okrene od sodnikov svojih
s ponosnoj glavoj zmagovalec smel.

In sam ostane škof, potrt v dvorani
s kanoniki in jezuiti vred . . .

Na trgu zunaj pa se shaja ljudstvo
in orijo navdušeni se kliki:
«Hej, Trubar! Bog te živi! Slava, slava!
K svobodi pot nas vodi tvoja prava.
Ti naš buditelj si in naš učitelj,
slovenski prerok naš in naš voditelj!»

XIII

Kapela svete Lizabete majhna
v Špitalski ulici je spet pretesna.
Od vseh stranij slovenske domovine
prispeli so na Trubarjev poziv
v Ljubljano evangeljski predikanti,
prvaki nove vere Lutrove,
slovenskih knjig širitelji marljivi
in Rimu kljubovalci trdovratni.

Tu so ljubljanski pridigarji: Tulščak
in Jurij Juričič, Andrej Latomus
pa Lenart Budina, ravnatelj šolski.
Iz Kranja prišel je Rokavec Gašpar,
iz Radeč Maček, z Bleda Krištof Fašank
in s Krasa Stradijot, a iz Metlike
prispel junak je Gregor Vlahovič.
A kdo pozna imena vseh meščanov,
plemenitašev kranjskih luteranskih,
ki sešli so se v bratovski ljubezni!
In ko tovariši objemljejo

in poljubujejo se med seboj,
ko brat podaje roko svojo bratu,
kako veliko govorijo tí
pozdravi nemi in tembolj prisrčni!
Pa kaj odseva danes s teh obrazov
bradatih, resnih neka tajna skrb?

Zdaj oglasijo orgle se na koru
in zagrmí korál ubran, slovesen,
iz krepkih prsij jednoglasen spev:

«O Bog, naš Bog, veliki Bog,
ki vladaš ves svetovni krog,
pred veličanstvom tvojim zbrani,
klečimo, molimo skesani.

«Po temi tavali smo zmot,
zgrešili k tebi pravo pot;
kako nesrečni smo živeli,
po luči tvoji hrepeneli!

«Kdaj nam zasvita že se dan?
In kdaj slovenski bo tlačan
sam tudi mislil s svojo glavo,
kdaj pamet rabil svojo zdravo?

«In črna je minula noč!
Pregnala jo je tvoja moč.
Zdaj solnce tvoje nas obseva,
premrzla srca nam ogreva.

«Otresli sužnosti igó,
vsem blodnjam dali smo slovó;
svobodni gledamo ti v lice,
o Bog resnice in pravice!

«Po svetu vidiš vse stvarí,
poglej še s svetimi očmí
na duše naše prerojêne
in v evangelju posvečene!

«Ne v mrak in greh nazaj! — Naprej!
To geslo naše je poslej.
A ti, Gospod, pred nami hodi,
pot razsvetljuj nam in nas vodi!

«In kadar vrag nas sili v boj,
ti hrabro nam na strani stoj!
Slovence verne svoje brani,
na pravi poti nas ohrani!

«Glej, divji Turek nam grozí,
prelivati čè našo kri!
Sovražijo nas zli papisti
in drugi taki antikristi.

«Usmili se nas, močni Bog,
in ne odtegni svojih rok
od nas, ne pusti nas zatreti!
Ne pusti zlodju nas požreti!

«In kadar omahujemo
in kadar obupujemo,
podpiraj nas tedaj in dvigaj,
poguma žar nam v prsih vžigaj!» . . .

Močneje in močneje plavajo
pod strop valovi nove svete pesmi,
da tresejo se skromne cerkve stene.
Kako preprosti so glasovi tí,
obenem pa kakó so čuvstvoviti!
V zvokovih teh ne slišiš li je duše
slovenske same protestantovske?
Zdaj moli duša ta, Bogú udana,
zdaj upa, osvobojena od spon
in uka zmagovita, a sedaj
trepeče pred trinogi svojimi
in plaka solzna in obupana.
Zdaj zopet vzpenja se pogumna kvišku
in neustrašena gre v vroči boj
za ideale, za svobodo svojo . . .

Utihnil veličastni je korál,
utihnil zadnji je akord na orglah.
Tam spredaj pred oltarjem vstane Trubar
pa govorí:
«Prijatelji in bratje!
Vi veste pač, zakaj sem vas pozval.

Nov čas nastopa mladi veri naši.
Oblaki zbirajo se zopet črni
na našem nebu. Domovina naša
dobila novega je gospodarja.
Ni ljubil cesar Ferdinand nas nikdar,
a sin njegov, vladar dežel slovenskih,
nadvojvod Karel, nas črtí, to veste.
Sovraži vas in mene . . . Štiri leta
smo trudili na njivi se domači,
orali smo, pripravljali si zemljo,
sejali seme čiste smo resnice,
snovali šole smo med ljudstvom svoje
in dvigali smo duše iz mrakú
k svetlobi s knjigami slovenskimi!
Sedaj pa bliža nam se črna toča,
ki nam uniči lepo setev našo.
Lahkó zdaj mane si roké škof Peter,
lahko zdaj vriskajo spet jezuiti!
Ostaviti vas moram, dragi moji!
Tako glasí ukaz se Karlov strogi.
Pa kaj zato! Duh moj ostane z vami
in le za vas srcé bo bílo moje! . . .
Naj bo! Odhajam. Boljše je tako.
Zakaj, če ne umaknem se beričem,
zapró me, izročé me patrijarhu
oglejskemu. Ta poslal bi me v Rim,
in tam bi dali srebati mi juhe

zabeljene s pobožnim črnim strupom!
A taka čorba inkvizicijska
mi ne diší! Živeti moram še!
Veliko je še dela v Urahu,
kjer Ungnad, plemeniti moj prijatelj,
zalaga knjige naše in jih tiska.
Prevedeno še ni vse Sveto pismo
na jezik naš slovenski in hrvaški.
Težkó že čakajo sotrudniki:
učeni Dalmatin in škof Vergerij
pa spretni Konzul mojega prihoda . . .
Za izobrazbo našega jezika
in za povzdigo ljudstva našega,
za slavo domovine skupne naše
boril bo Trubar vaš se tam na Nemškem
in sukal meč duševni svoj — peró,
dokler bo mogla ga držati roka!
A vi — ne bojte se! Pokoncu glave!
Mar bali so se bratje Makabejci
krvnikov strašnih Antijohovih?
Al bali mučeniki so krščanski
zverij se koloseja rimskega?
Pogumni, bratje, bodite junaki,
edini, složni ko jeklen obroč!
Ob rami ramo kos ste burji vsaki,
sovražnikov vas ne podere moč!
Prepričanja ne skrivajte nikdár,

pa naj preganja novi vas vladar,
zaveznik jezuitov, še tako!
In Rim naj vas preklinja — kaj zato!
A če ko mameluki se bojite,
pred vsakim ostrim vetrom že bežite,
prodali že ste svojo moško čast —
hudič pa vas ujel je v svojo past!» . . .

««Prisegamo! Ne! Nas ne straši boj!
Pred nami pojde svetli prapor tvoj!»»
zaori Trubarju odgovor buren . . .
A sredi cerkve vstane predikant
metliški, hrabri Gregor Vlahovič,
prikloni se pred Trubarjem pa pravi:
«Res, žal nam je, da ločiš se od nas!
Preprost sem belokranjski kmet, to veš.
Nikoli nisem videl šol latinskih,
in znam le ljubi jezik svoj slovenski.
A knjige tvoje znam na pamet vse,
in kakor sveti Pavel svoje dni
potrkati se smem na prsi svoje,
da storil dosti sem za našo stvar.
Metliko spreobrnil sem dodobra,
in tudi v Zagrebu sem pridigal
pred samim banom in pred škofom že.
In po slovenskem Štajerskem sem znan.
Pozna me tudi škof ljubljanski, Peter,

in ljubi me tako, da le nerad
izpustil me je bil iz ječe svoje
na lepem Vranskem. Cele tedne tri
bil gost njegov sem v temni, hladni luknji
ob vrču vode in plesnivem kruhu . . .
Pa glad ni mučil me že toliko,
le sram me bilo je takrat zato,
da postil sem se prav po stari veri
papistovski! In bal sem se že res,
da znanci moji ne bi mislili,
da papežnik postal je Gregor v ječi! . . .
Častiti Trubar, srce me bolí
tako, da ti povedati ne morem,
ker kmalu več ne bode te med nami!
Bog spremljaj te na tvoji daljni poti,
da kak sovražnik kje te ne zaloti!
Na tujem živi zdrav še mnogo let
pa vodi nas in naš slovenski svet!«

Oko nobeno ni ostalo suho
po teh besedah kmečkega možá,
Gregorja, predikanta samouka.
Vsi brišejo si solze po kapeli,
možje mladí in starci osiveli
pa Trubarju podajajo roké,
poslavljajo od njega se molčé.

XIV

Gorjé, Ljubljana — Turki so prihruli!
Resnični, živi, krvoločni Turki!
Široke nosijo na nogah hlače
in turbane na glavah pisane;
pod nosom dolge jim visé mustače
in puške vam imajo risane,
s smodnikom črnim vse nabasane,
a ostre handžarje pripasane!
Zgubljena si, Ljubljana ti uboga!
Zadela šiba božja te je stroga.
Napočil ti je strašni sodni dan.
Do tal poruši divji te Osman!
V potokih tekla bo krščanska kri.
Usmili, Bog, nesrečnih se ljudij! . . .

Ne bojte se! Res, Turek je v Ljubljani —
pa samo jeden, paša bosenski,
beg Uzrajm hrabri, ki pa ga premagal
pri Novem bil je Herbart grof Turjaški
pa vzel s seboj v Ljubljano ujetnika.

In slabo ne godí se Uzrajm-begu!
Saj na ljubljanskem gradu bolj je gost
ko ujetnik ponosni turški paša.
Po viteško mu streže grof Turjaški
in željo izpolnuje rad mu vsako.
Pozabil skoro paša je na Bosno
in udomačil se je že na gradu.
Sedaj se izprehaja po dvorišču,
zdaj pije žganje, vdan v usodo svojo,
in gladi dolgo brado svojo sivo,
zdaj moli in zdaj s slugami se šali . . .

Prekrasen danes junijski je dan.
In Uzrajm-beg klečí pod senčnoj lipoj
na pisani preprogi svoji turški.
Pa klanja se zamaknjen Allahu,
šepeče svete sure iz korána
in razprostira roke ter poljublja
tla zemeljska pa kvišku spet se vzpenja . . .

Glej, človek tuj prikaže se pred njim!
Oblečen v črn talar je mož popotni.
Pred pašo stopi, seže mu v rokó,
predstavi se mu: «Jaz sem Primož Trubar!
Pred dvema letoma ostavil sem
Ljubljano in več nadejal se nisem,
da vidim jo še kdaj, kar piše mi

pred kratkim grof Turjaški, tvoj gostitelj,
naj pridem te obiskat, slavni beg!
In brž zajahal iskrega sem konja
in prišel sem iz daljne Nemčije
samo zaradi tebe, hrabri pašа!
Pomenil rad bi danes se s teboj
o veri naši in o veri tvoji.»

«»Mir s tabo, brate! Allah te požívi!»« —
pozdravi paša Trubarja prijazno,
povabi ga na čilim pisani,
počene in s podvitimi nogami
sedí pred njim pa gladi sivo brado . . .
«»Ime mi tvoje častno je že znano.
Veliko pravil grof mi je Turjaški
o tebi in o lepih knjigah tvojih.
Učen si, pravil mi je moj gostitelj,
pobožen si! Poslušam te. Govôri!««

«Bošnjaki ste Slovenci kakor mi,
edino vera loči vas od nas.
In to je škoda! Ali bi ne hteli
sprejeti našo vero evangeljsko
in z nami se boriti proti Rimu?
Saj boljši ko korán je evangelj,
in večji nego Mohamed je Kristus!»

Visoko vzrasle paši so obrvi,
v očeh zabliskal se mu žar za hip
pa spet ugasnil. In okoli ust
mu zaigral ironski je smehljaj.
Pogleda Trubarja pa reče mirno:
«Ti čitati ne znaš mi alkorana,
a jaz ne evangelja tvojega.
Kako potem bi vedel, kaj je boljše?
Jaz mislim, brat učeni moj, tako:
Vsak človek hvali to, kar je njegovo.
Ti hvališ svojo, jaz pa svojo vero.
Katera pa je boljša — to ve Allah!
Imé njegovo bodi počeščeno!
Ostaniva si brata pa pustiva
na strani alkoran in evangelje!
Nad vsemi verami je bratovstvo,
nad črkami je mrtvimi ljubezen!
Kaj nameravaš, vem, in grof Turjaški
že pravil mi o tvojih je načrtih.
Spojiti hočeš brate na Balkanu
s slovenskoj biblijoj v družino jedno,
ustaviti prelívanje krví.
Srcé je tvoje plemenito. Bogme!
Osivel že sem ti v krvavih bojih.
Mehkužnež nisem niti strahopetec.
Vsak hip pripravljen planiti sem v boj,
boriti s handžarjem se golim v roki

za našega preroka Mohameda
in za oblast kalifovo . . . In vendar,
če spraviš boj s svetá, sem tvoj zaveznik,
pomagam rad ti pri velikem delu.
A s Svetim pismom ne — z ljubeznijo
pomiriš nas in nas zediniš brate.
Kako sva ljuto se napadala
pri Novem tam s Turjaškim hrabrim vašim!
Premagal me je — Allahova volja! —
ujel me je, a zdaj je moj prijatelj.
Kar naju veže, pa ni mrtva črka,
ne vera, ne korán, ne evangelje —
le srci naju vežeta pošteni!»

«Razumel sem te, modri Uzrajm-beg!
Imej se dobro na ljubljanskem gradu!
A jaz odhajam spet nazaj na Nemško!»

«»Zdravstvuj, in Allah spremljaj te na poti!»»

In vstal je Trubar in se poslovil,
zajahal konja svojega pred vrati.
A Uzrajm-beg pokleknil je nazaj
na pisano preprogo, klanjal se
in molil, razprostiral roke svoje,
šepétal iz korana svete sure
pod grajskoj lipoj do večerne ure.

XV

Nad Derendingenom zapada solnce.
Poslednji žarki pozlačujejo
rudeče mestne strehe. Tu pa tam
pogledajo skoz okno za slovó.
Ozrli so se tudi v tiho sobo
župnišča starega in skromnega
pa poljubujejo bolnika v njej.
Na pósteli leží domači župnik,
častiti sivolasi starček Trubar.
Potrta zbrana je pri njem družina.
Ob vzglavju mu žalujeta sinova
Felicijan in Primož, a pri vznožju
ihtí objokana hči Magdalena.

Vzravná bolník se . . . «Deca moja draga!» —
spregovorí — «težkó se loči solnce,
še težje ločim se od njega jaz.
Bog vé, če videl bodem ga še jutri.
Samí ostali smo na tujem svetu.
Ah, ona, ki vam dala je življenje,

odišla davno pred menoj je v večnost!
Le vas imam še in na jugu tam
sorodnike Slovence, brate svoje . . .
Kaj pišejo prijatelji od doma?»

«»Preljubi oče!«» reče sin mu Primož —
««prispelo pisem več je iz Ljubljane.
Pa marsikdaj pomakali pero
prijatelji so naši v kri in žolč,
in marsiktera stran na teh papirjih
s solzami poškropljena je, to vidim . . .
Po vsem Slovenskem vlada nova vera,
in knjige vaše čita ljudstvo rado.
Povsod rastó iz zemlje naše šole —
a papežu, seve, to ni pogodu . . .
Le slepo vero v svojo nadoblast
to hoče, to zahteva sveti Rim . . .
In tu so druga pisma, dragi oče.
Iz pisem teh odmeva skriven strah
pred bližajočim se viharjem črnim . . .
Že švigajo vohuni Karlovi
po domovini pa priganjajo
nazaj Slovence tvoje v stari hlev«« . . .

«Ne bojte se!» — globoko vzdihne Trubar
in govori s poslednjimi močmi —
«Verujte v sebe in pa v vzore svoje!

O, glejte, jaz verujem. Kakor skala
ta vera moja trdna je in stalna!
V svobodne misli jaz verujem moč,
verujem v božjo luč neugasljivo.
Nesmrtni sta resnica in pravica.
Vem, kaj vse pride nad Slovence moje.
Odpirajo oči se mi preroške
in gledajo v bodočnost našo daljno.
In gledam in vse vidim pred seboj.
Usodo vidim domovine svoje . . .
Grmade bodo zopet plamenele
pa pokončavale slovenske knjige.
In truda mojega življenskega
izbrisan kmalu bo poslednji sled.
In kakor poteptajo turški konji
s kopiti težkimi slovenske njive,
tako nam pomandrajo lepo setev
prosvete narodne in evangeljske
goreči protireformatorji . . .
V puščavo spremeni se domovina.
Mrtvaški mir povsod ko na grobišču!
In kamor ozre moje se okó,
noč kroginkrog. Nikjer nobene luči . . .
Ubit je duh slovenski, pokopan.
Okamenelo ljudstvu je srcé.
Sto let in spet sto let bo spal Slovenec
v gomili svoji temni in globoki.

In svet pozabi nanj, na mrtveca . . .
A bistre moje so oči preroške
in jasno vidim pred seboj bodočnost.
Nikoli ne umrje duh človeški . . .
Mrtvaški mir po domovini naši
to je le videz za oči površne!
Duševnega življenja sveti ogenj,
ki jaz zanetil bil sem ga nekdaj,
ugasnil ni. O, neki lepi dan
užgè se iskra, tleča na skrivaj —
in vnovič oživí duh narodov!
Sijalo spet bo solnce domovini,
in na perutih naglih jugovih
spet nova zlata priletí pomlad!
Tedaj pa iz grobov stoletnih svojih
vzbudijo se slovenski protestanti!
In ljudstvo naše vstane spet od mrtvih
pa pojde v boj za staro pravdo svojo . . .
In zopet čislan jezik bo slovenski
in čitale se bodo knjige naše.
In mladih bojevnikov čila četa
bo verovala v svojo svežo moč
in pa v Bogá svobode in pravice . . .

In tí, Felicijan, enkrat še daj mi
postílo Lutrovo, poslednjo knjigo,
ki skupaj sva prevajala jo rada!

Kaj pravi božji naš spasitelj? Citaj:
«Če svet vas bo sovražil, vedite,
da mene je sovražil že poprej!»
In «blagor jim, ki jih preganja svet!»
In «blagor lačnim in pravice žejnim,
ker njihovo kraljestvo je nebeško —
in njihova velika končna zmaga!»
In dalje, kaj o sebi piše Pavel?
«Pošteno sem se bojeval ves čas
za narod svoj zasužnjeni ubogi;
in vero sem ohranil svojo živo,
ki v temni grob ponesem jo s seboj.»
In dalje: «Ljubite se med seboj»
in ne pozabite na zemlji tuji,
da oče vaš bil hraber je Slovenec! . . .

Čuj, Magdalena, draga moja hči,
popravi vzglavje zdaj-le mi tako,
da videl bom lahkó večerno zarjo!
— — — — — — — — — —
Ti božje solnce, gledaš tam sedaj
na domovine moje daljni kraj.
Izroči moj poslednji ji pozdrav!
Slovó ji moje nesi iz daljav!
Pozdravi mi rojake, moje brate,
poljube siplji nanje svoje zlate!
Odganjaj od Slovencev mrak in noč,

v višave svetle k sebi duh jim dvigaj!
Ogrevaj srca jim, pogum jim vžigaj
in vlivaj v kri jim svojo silno moč!
Ti razsvetljuj jim, kaži pot jim jasno
iz časovih neviht v bodočnost krasno!
— — — — — — — — — — —
Objemljejo že smrtni me mrakovi . . .
Po licu mrzle srage mi tekó . . .
Otroci moji, čuvaj vas nebo! . . .
O, Bože, ljudstvo moje blagoslovi!«